

Hybridní aktér: nový fenomén na poli nestátních aktérů

MARTIN JANKŮ, PETR ZELINKA

Hybrid actor: a new phenomenon in the field of non-state actors

Abstract: This paper argues that the contemporary state of the conceptualization of the non-state actor is no longer sufficient in the context of recent developments of non-state actors, and calls for a reconceptualization. We thus present the concept of the hybrid actor, that is, an actor which combines the features and activities of different traditional types of non-state actors. On the basis of the typological framework we can define it as the kind of actor which has both political and economic aims and at the same time a type of inner organization that is characterized by features of different kind of structures. The process of hybridization is, among other things, influenced by the possibility of transnationalization and cooperation with other actors. This kind of actor has specific characteristics to such an extent that it gives a reason for the creation of a new category of non-state actors. The process of the hybridization of the non-state actor, according to an analysis of contemporary salient trends, will rather grow in its volume, even more underscoring the importance of the reconceptualization.

Key words: hybrid actor, violent non-state actors, typology, conceptualization, cooperation, transnationalization, structure, goals.

Nestátní aktéři jsou čím dál aktivnějším činitelem v mezinárodních vztazích. Pozornosti vědního oboru mezinárodních vztahů se jim však stále nedostává v dostatečné míře, přičemž nejvíce je to patrné v otázce jejich konceptualizace. Zájem akademické sféry sice dle všeho narůstá, ale nestátní aktéři se neustále vyvíjejí. Jedním z možných vývojových trendů je vzájemné překrývání a spolupráce mezi jednotlivými typy. Cílem tohoto textu je proto otázka existence hybridního aktéra, který je schopen kombinovat aspekty a specifické vlastnosti jednotlivých typů, jeho charakteristika a vymezení vůči současné konceptualizaci nestátních aktérů využívajících násilí (dále jen zkráceně nestátní aktér, nestátní aktéři).

Těžištěm této práce je argument, že je třeba přizpůsobit současnou typologii a konceptualizaci nestátních aktérů a vytvořit novou kategorii. Co nás k tomu vede a především k čemu nám bude nějaká jedna „kolonka“ navíc? Je samozřejmostí, že každá konceptualizace a především typologie s sebou nesou nutnost hraničních jevů, které částečně neodpovídají ideálním typům. Tvrdíme, že existuje takový nestátní aktér, který se nejenže vymyká současné typologii, ale především má natolik specifické vlastnosti, doposud konceptualizací nestátních aktérů nezachycené, že zapřičiňuje rekonceptualizaci nestátních aktérů. Dosavadní konceptualizace nestátních aktérů nejenže dostatečně nezachycuje tohoto aktéra, ale zároveň negativně ovlivňuje efektivitu boje proti němu tím, že se pokouší tohoto aktéra vpsávat do té či oné kategorie a protistrategii zvolit na základě nevhodného zaškatulkování.

Hybridní nestátní aktér užívající násilí (dále jen hybrid) je unikátní svou propojeností ekonomických a politických cílů, aktivit a prostředků a zároveň vytváří specifickou orga-

nizační strukturu, v níž pojí síťové i tradiční prvky. Navíc je schopen kombinovat postupy a metody vícero typů nestátních aktérů.

Pojem hybridní aktér se začíná pozvolna objevovat v zahraniční literatuře, ovšem v rozdílných kontextech i významech (*srovnej Dishman, 2005; Ronfeldt, 1996; Shelley – Pica-relli, 2002; v českém prostředí Zelinka, 2008 b*). Náš cíl leží i ve snaze sjednotit toto bádání a naznačit otázky, jež je třeba v souvislosti s hybridními aktéry řešit.

Vzhledem k cílům práce si nejdříve představíme dosavadní podobu konceptualizace, typologie a výzkumu nestátních aktérů obecně, kdy kromě čtyř ideálních typů nestátních aktérů budeme klást důraz na dvě typologizační osy, a sice na osu (politických – ekonomických) cílů a na strukturální osu. Tyto dvě osy, které budeme podrobněji rozpracovávat, nám pomohou uchopit hybridního aktéra, který na obou osách vykazuje přibližně střední hodnoty. Následně přistoupíme k definici hybridního aktéra a k nastínění hlavních funkčních implikací, jejichž charakteristika podle našeho názoru opodstatňuje vytvoření nové typologie nestátních aktérů. Zmíníme se i o podpůrných faktorech hybridizace – o procesu, v němž se z nestátních aktérů stávají hybridní aktéři – a sice o transnacionalitě a o spolupráci. V závěru vyslovujeme a odůvodňujeme domněnku o pokračování a umocnění trendu hybridizace.

Slovní spojení hybridní aktér či pojem hybrid zde nebude chápán jako nestátní organizace s výrazným vlivem státu, jak je tomu někdy v mezinárodních vztazích (*například Baylis – Smith, 1999, s. 306*). V rámci konceptualizace nestátních aktérů neuvažujeme o soukromých vojenských a bezpečnostních společnostech (*více o nich viz Bureš, 2009, s. 85–107*). Ty mají buď nelegální povahu a pak je považujeme za specifický druh organizovaného zločinu, obchodujícího se službami, nebo legální či alespoň tolerované obchodní společnosti, u nichž nemá násilí subverzivní charakter (*pro jiné pojetí viz Sullivan, 2005*). V každém případě svými jasně ekonomickými cíli i organizačním uspořádáním nepatří do kategorie hybrida.

PŘÍSTUPY K VÝZKUMU NESTÁTNÍCH AKTÉRŮ UŽÍVAJÍCÍCH NÁSILÍ

Výzkum nestátních aktérů užívajících násilí není v akademické sféře ničím novým, přesto lze ovšem vyzpozorovat určitý kvalitativní i kvantitativní posun ve způsobu zkoumání. Dříve byli totiž nestátní aktéři studováni izolovaně, odborníci zabývající se terorismem příliš nekomunikovali s experty na organizovaný zločin či nevěnovali pozornost výstupům bádání výzkumníků zaměřujících se na fenomén vzbouřenečství. Až v relativně nedávné době je patrná snaha tyto rozdílné aktéry zkoumat pomocí jednotného rámce (*například Josselin – Wallace /eds./, 2001*). Dochází ovšem i ke kvantitativnímu posunu a tzv. novým aktérům či novým hrozbám se věnuje čím dál větší pozornost (*například Bunker /ed./, 2003; Bunker /ed./, 2005; Krahman /ed./, 2005*).

První systematičtější přístup k nestátním akterům se odehrával v rámci studia konfliktů nízké intenzity, u nichž byl patrný odklon od tradičního způsobu vedení válek (*více viz Creveld, 1991*). Důležitější roli než dříve zde sehrávali (a sehrávají) nestátní aktéři. U nich byl zajímavý nejen nárůst moci, ale také diverzita dimenzí, v nichž se v průběhu konfliktu angažovali – od čistě vojenské přes politickou, ale také ekonomickou. Právě tato komplexita aktivit a rovin nestátních aktérů v tzv. nových válkách se stala velkým předmětem zájmu (*například Kaldor, 2007; Duffield, 2001*) a zároveň podmiňovala v dalším výzkumu snahu různé nestátní aktéry konceptuálně propojovat stejně tak, jak dle všeho byli propojeni i v reálném světě. Nejčastěji akcentovanou linií výzkumu byla propojenost politických a ekonomických cílů s důrazem na kapitálovou soběstačnost nestátních aktérů a také s tím související transnacionalitu konfliktů.

Konfliktualistický náhled se udržel až do současnosti (*například Manwaring, 2008*), ale čím dál častěji byl akcentován strukturální přístup.

Organizačněstrukturální přístup se již tolik nezaměřuje na působení nestátních aktérů v konfliktech, ale spíše na samotné nestátní aktéry, respektive na podoby, jež nabývají.

Tento přístup vyzdvihuje organizační strukturu nestátních aktérů s premisou, že s rostoucí mírou přejímají tito aktéři strukturu síťovou, která jim dovoluje působit mnohem efektivněji v novém bezpečnostním prostředí. Tito akademici chápou síťovou strukturu jako vrcholnou formu organizace a upozorňují na to, že nestátní aktéři v tomto ohledu překonávají státní aktéry, kteří se stále spoléhají na byrokratickou či tržní formu organizace (srovnej Ronfeldt, 1993; Ronfeldt, 1996). Síťový náhled proslavilo především duo analytiků z RAND Corporation John Arquilla a David Ronfeldt (Arquilla – Ronfeldt, 1996 a; Arquilla – Ronfeldt, 1996 b). Původní koncept tzv. netwar¹ byl sice určen pro organizaci konfliktů obecně, ale nejčastěji se aplikuje právě na aktéry nestátní (srovnej Arquilla – Ronfeldt /eds./, 2001; Bunker /ed./, 2003; Bunker /ed./, 2005) a v současnosti jej můžeme bez váhání označit za mainstreamový či alespoň nejcitovanější a nejužívanější přístup k výzkumu a konceptualizaci nestátních aktérů. Pro síťový přístup je určující, do jaké míry daný aktér naplňuje ideál síťové struktury.

Pro úplnost dodejme, že v rámci organizačněstrukturálního přístupu najdeme i autory, kteří převzali organizační modely z jiných oblastí a na Arquillovo a Ronfeldtovo dílo přímo nenavazují (například Asal – Nussbaum – Harrington, 2007; Zelinski – Shubil, 2009), i zde je síťová struktura ovšem důležitým prvkem.

Zcela jiný pohled nabízí třetí proud zkoumání nestátních aktérů, který se zatím spíše rozvíjí, nicméně může přinést poměrně zajímavé koncepty a výstupy. Sami autoři jej nazývají *ekologickým přístupem* z toho důvodu, že nestátní aktéři jsou připodobněni k žijícímu organismu. Bádá se tedy nad životním cyklem daného aktéra, aktivitami, které musí pro přežití a činnost vykonávat, a obecně vzato je kladen důraz na jeho interakci s jeho prostředím – jde o tzv. teorii otevřeného systému (či známou jako obecná teorie systému z pera Ludwiga von Bertalanffyho /například Bertalanffy, 1968/). Nejznámějšími představiteli ekologického směru jsou Troy Thomas, Stephen Kiser a William Casebeer (Casebeer – Thomas, 2002; Thomas – Casebeer, 2004 a; Thomas – Casebeer, 2004 b; Thomas – Kiser, 2002; Bartolomei – Casebeer – Thomas, 2004; a především Thomas – Kiser – Casebeer, 2005). Tento přístup je nesmírně zajímavý tím, že i přes určitou míru obecnosti a abstrakce nabízí konkrétní vodítka a otázky pro výzkum nestátních aktérů, které jsou právě díky obecnosti aplikovatelné na všechny aktéry nestátní povahy, což se o síťovém přístupu rozhodně říci nedá. Sofistikovanost ekologického směru sice nedovoluje zaměřit se na jednu konkrétní linii výzkumu, ale slibuje velkou relevanci při návrhu protistrategie vůči nestátním aktérům.

KLASIFIKACE A CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH TYPŮ NESTÁTNÍCH AKTÉRŮ

Nárůst asymetrických konfliktů po roce 1990, probíhajících mezi státy a nestátními aktéry, jejichž existence fakticky překonala klasickou Weberovu představu o státu jako o organizaci využívající monopolního postavení při užití síly, poměrně úspěšně narušil dosavadní představy o vývoji budoucího bezpečnostního, respektive operačního prostředí.

Těmto událostem a prudkému vzestupu nestátních aktérů, ačkoli jejich existence je známa již od starověku, byla logicky věnována pozornost nejen vojenských teoretiků a plánovačů, ale také akademické sféry, která se pokoušela relativně širokou kategorií nestátních aktérů využívajících násilí konceptualizovat a typologizovat tak, aby mohla sloužit k dalším účelům, zejména pro stanovení adekvátních protiopatření na strategické i taktické úrovni² (Sullivan, 2005, s. 74; Shelley – Picarelli, 2002; Arquilla – Ronfeldt /eds./, 2001; Hestermann, 2004; Bunker – Sullivan, 2005; Williams, 2008; Mair, 2003; Reno, 1998).

S tím souvisela i typologizace skupiny nestátních aktérů, která by dokázala absorbovat všechny tyto typy struktur a organizací, dosud chápaných odděleně a nezávisle na existenci jiných prvků nebo aktérů. Jednou z prvních typologií vzniklých na téma nestátních aktérů využívajících násilí byla typologie ideálních typů nestátních aktérů od německého politologa Stefana Maira (Mair, 2003).

Stefan Mair pracuje se čtyřmi základními typy – s terorismem, s rebely (s povstalectvím), s organizovaným zločinem a s warlordismem –, jejichž společným atributem je partikulární (či hlavní) využívání násilí jako způsobu prosazení svých zájmů, avšak jejich cíle, účel, cílová skupina a intenzita násilí jsou rozdílné (Mair, 2003, s. 11). Na základě této diferenciaci mohou být podle Maira základní kategorie vymezeny tak, že:

- Warlordi a organizovaný zločin aspirují na ekonomické cíle, zatímco povstalectví a terorismus na politické cíle.
- Hlavní cílovou skupinou u povstalců a u organizovaného zločinu jsou zejména jednotlivé složky státu a konkurenční skupiny, warlordi a teroristé se jako na cílovou skupinu zaměřují na civilisty. Celkově se první skupina snaží o vyšší míru selektivnosti cíle, zatímco u druhé převažují neselektivní cíle. Zároveň u teroristů představují civilisté a útoky na ně určitý nástroj tlaku na vládu.
- Aktivity a užití násilí ze strany warlordů a povstalců jsou zpravidla silně vázané na určité území, zatímco teroristé a organizovaný zločin nejsou *a priori* vázání geograficky. Organizovaný zločin a terorismus se snaží o decentralizaci struktury a o rozšíření aktivit na globálnější rozměr, přičemž lokálně může docházet k vytváření „bezpečných“ území, warlordi a povstalcí usilují o kontrolu území a o jeho další využití.
- Warlordi a povstalcí se snaží nahradit monopol státu na násilí, zatímco teroristé a organizovaný zločin mohou koexistovat se státem, popřípadě jejich aktivity existenci státu i vyžadují³ (Mair, 2003, s. 12).

Pro větší přehlednost lze Mairovu typologii transformovat do níže uvedené tabulky podle pěti dimenzí, v nichž každý z Mairem identifikovaných aktérů nabývá jiné specifické kombinace hodnot.

Dimenze nestátních aktérů podle S. Maira

Dimenze	Typ	Organizovaný zločin	Povstalectví	Terorismus	Warlordismus
Výběr cíle	Selektivní	x	x		
	Neselektivní			x	x
Cíle	Vláda, úřady	x	x		
	Civilisté			x	x
Motiv	Ekonomický	x			x
	Politický		x	x	
Působení	Transnacionální	x		x	
	Lokální		x		x
Vztah se státem	Náhrada monopolu		x	x	
	Pragmatický	x			x

Pramen: Mair, Stefan: The New World of Privatized Violence. International Politik und Gesellschaft, Nr. 2 (2003), s. 11–28, http://www.fes.de/ipg/IPG2_2003/ARTMAIR.HTM (přístup: 1. 6. 2009)

Mairova typologie je vhodná pro základní nastínění problematiky, pro charakteristiku jednotlivých typů se však jako vhodnější jeví vycházet z klasifikace Phila Williamse, který stanoví podrobnější dimenze odlišnosti nestátních aktérů, a to následující:

- motivace a účel,
- síla a rozsah,

- způsoby financování a podpůrných zdrojů,
- organizační struktura,
- úloha násilí,
- vztahy mezi aktérem a státem,
- exkluzivní funkce aktéra pro členy a příznivce (*Williams, 2008, s. 8*).

Jako dodatečná dimenze může být uvedena schopnost aktéra utvářet vazby a vztahy s ostatními aktéry, což je jedním z hlavních principů vzniku hybridní organizace. Kromě čtyř zmíněných hlavních typů se však vyskytují i určité typy, které není možné z různých důvodů pojmout v rámci Mairovy nebo Williamsovy typologie, jelikož se buď účelově, krátkodobě anebo dlouhodobě orientují na využívání metod, taktiky nebo cílů typických pro jiné aktéry. Jde zejména o mafii, o kriminální terorismus, o vzbouřenectví, o pouliční gangy a o pirátství, které budeme považovat za hraniční typy mezi dvěma aktéry, přičemž rozdílnost jednotlivých typů je uvedena v tabulce Aktéři a jejich atributy v jednotlivých dimenzích a v grafu znázorňujícím postavení ideálních typů nestátních aktérů podle cílů, respektive motivace a strukturálních aspektů (viz obrázek Znázornění pozice jednotlivých aktérů podle převažujících cílů a užívané struktury na straně 45).

Aktéři a jejich atributy v jednotlivých dimenzích

Typ aktéra	Dimenze									
	Cíl/motiv		Struktura		Působení		Vztah se státem		Financování	
	Politické	Ekonomické	Sítová, flexibilní	Pyramidální, hierarchická	Transnacionální	Lokální	Náhrada	Pragmatický	Vlastní	Jiné zdroje
Organizovaný zločin		x	x		x			x	x	
Terorismus	x		x		x		x			x
Povstalectví	x			x		x	x			x
Warlordismus	x	x		x		x	x	x	x	
Vzbouřenectví	x		x		x		x			x
Milice	x			x		x		x		x
Gerila	x			x		x	x			x
Pirátství		x		x		x		x	x	
Gangy		x		x		x		x	x	
Mafie	x	x	x		x			x	x	
Kriminální terorismus		x	x		x	x		x	x	

Warlordismus

Ačkoli nejde o zcela nový fenomén, jelikož určitou dobu warlordismu lze spatřit ve feudálním systému panství či v době třicetileté války, existence současného warlordismu je spojena zejména se vznikem tzv. slabých anebo zhroutených států. Warlord nahrazuje monopol státní moci svým vlastním, nebo – jak poznamenává William Reno – vlastní, individuální zájem povyšuje nad veřejný zájem (*Mair, 2003, s. 13; Williams, 2008, s. 9; Reno, 1998*).

Warlord svou činností sleduje zejména dva cíle – rozšiřování a udržení moci a zisku. Typickým zdrojem zisku jsou zejména nerostné suroviny na obsazeném, respektive dobitém území, jako jsou například diamanty v Sierra Leone anebo obchody s opiem v Afghánistánu či v Thajsku. V některých oblastech dochází k diverzifikaci a kombinaci možných finančních zdrojů – od zmíněných nerostných surovin a drog přes krádeže a loupeže až po určitou formu zdanění a poskytování „ochrany“ jako například v Čechensku či v gruzínském Pankisi (*Hill, 1997; Hestermann, 2004; Kaldor, 2007*).

Při své činnosti se warlordi mohou dostat do sporu se státem, velmi častá je však spíše vzájemná koexistence, která je v dlouhodobém horizontu výhodná pro oba aktéry – warlord se snaží částečně legalizovat svou existenci na určitém území a stát naopak stabilitu na zbytku území. Toto pragmatické jednání lze sledovat i ve vztahu k ostatním, jinak konkurenčním warlordům, kdy jsou na jedné straně schopni vytvořit aliance,⁴ na druhé straně tato aliance vzhledem k individuálnímu charakteru warlorda může existovat pouze v krátkodobém měřítku (*Williams, 2008, s. 9*).

Zajímavá je rovněž samotná osoba warlorda, která bývá často popisována jako charismatická osobnost, často s minulostí v armádě či se zkušenostmi z konfliktu a velmi často působící na kmenovém či etnickém základě. Organizační struktura vytvářená pod velením warlorda většinou připomíná polovojevské anebo klanové struktury, v každém případě jsou však vztahy uvnitř organizace striktně hierarchické a lineární. Alice Hillová (*Hill, 1997*) se snaží v heterogenní skupině warlordů diferencovat tři typy: personální milice (důraz na charisma daného warlorda), klanové milice (autorita daná klanovou hierarchií) a námezdnické milice (uskupení marodérského charakteru).

Ačkoli je vázanost warlorda na určitou lokalitu více než zřejmá, díky existenci na etnickém či klanovém principu mohou jeho aktivity zasáhnout i na území jiného státu – jako v případě Ruslana Gelajeva či aktivity Severní aliance v Uzbekistánu a v Tádžikistánu. V neposlední řadě tento faktor umožňuje relativně snadné napojení na další aktéry, zejména na organizovaný zločin, s nímž dochází k častým obchodním stykům (*Marten, 2007*). Výjimkou nejsou ani teroristické či povstalecké organizace, s nimiž je vztah – podobně jako se státem – založen spíše na pragmatickém základě, ačkoliv etnické či klanové vazby nejsou nikterak vzácné.

Z hlediska typologie se mezi warlordismem a organizovaným zločinem objevují určité charakteristické entity, které využívají aktivity či atributy druhého typu. Jde zejména o pirátství a o pouliční gangy, přičemž pirátství je vzhledem ke svému telurickému pojetí stále blíže k warlordismu, zatímco pouliční gangy (podle Manwaringova dělení na tři generace) se již výrazně projevují aktivitami organizovaného zločinu, byť s jistým prvkem teritoriality (*Manwaring, 2008*).

Organizovaný zločin

Organizovaný zločin patří k jedněm z nejsložitějších a vnitřně nejobsáhlejších aktérů ve všech navržených dimenzích, jelikož je možné hovořit o aktivních skupinách s dvěma či třemi členy⁵ a naopak o skupinách čítajících tisíce členů, jako jsou například postsovětské skupiny (Solncevskaja) a mexické či kolumbijské narkokartely. Jednotlivým prvkem zůstává však primární orientace na zisk, přičemž někteří autoři hovoří až o průmyslu zločinu (*Lyman – Potter, 1997; Nožina, 2003; Abadinsky, 2000; Williams, 2008, s. 15*), kdy – vyjádřeno clausewitzovsky – zločin je jen dalším pokračováním legálního podnikání.

Organizovaný zločin zahrnuje rovněž velký rozsah aktivit – od pašeráctví a překupnictví přes loupeže, krádeže a vydírání až po tzv. zločiny bílých límečků, fiktivní podnikání a používání „bílých koní“. Progresivně rozvíjejícím se druhem organizované kriminality v souvislosti s rozvojem informačních technologií a internetové a mobilní komunikace je počítačová kriminalita. Pravděpodobně nejvýznamnější aktivitou organizovaného zločinu je role ve světovém obchodu s narkotiky a se zbraněmi, ačkoliv existuje jen minimum větších organizací, které by se orientovaly pouze na jednu oblast (viz *Abadinsky, 2000; Lunde, 2004; Lyman – Potter, 1997*).

Značně široký je i rozsah možných struktur – vedle tradičních jako jakuza či čínské triády či pyramidálních a rigidních jako italské organizace se objevují nové typy, založené jak na etnickém (ukrajinské, ruské, kolumbijské či mexické, ale také severoafrické skupiny), tak užším klanovém základě (kavkazské a balkánské, zejména albánské skupiny), (*Paoli, 2001; Nožina, 2003; Williams, 2001 a; Williams, 2001 b*). Ačkoli jsou tyto poznatky stále platné, vzhledem k postupujícímu trendu specializace některých skupin dochází však k vzájemnému propojování struktur a k operačnímu využívání jiných skupin. Příkladem je zmíněný obchod s narkotiky a spolupráce kolumbijských, mexických, severoafrických a ruských skupin. Jak dokazují střety mezi jednotlivými skupinami a gangy v Mexiku, strukturálně jsou tyto organizace natolik flexibilní, že mohou aktivity a proud statků přesunout na jiné distribuční kanály (viz *Mazitelli, 2007*).

Zajímavý je rovněž vztah skupin organizovaného zločinu ke státu. Obecně lze přijmout tezi, že organizovanému zločinu nejlépe vyhovuje prostředí slabého státu, kde je možné nadále využívat státní zdroje a bohatství a zároveň díky oslabení státní moci a bezpečnostních složek (i díky vysokému stupni korupce) je možné relativně bezpečně provozovat ostatní aktivity. Zároveň však existují případy podpory anebo otevřené války proti režimu i mimo podmínky slabých nebo zhroucených států, například při snaze o politickou agregaci určitého zájmu organizovaného zločinu, popřípadě obecně ve spojení organizovaného zločinu a politických elit⁶ (*Nožina, 2003; Dunn, 2001; Shelley – Ortung, 2006; Stanislawski – Hermann, 2004*).

K tomu se váže i potenciál organizovaného zločinu k navázání vztahů a vazeb s ostatními aktéry. Vzhledem ke své povaze racionálního aktéra, snažícího se o maximalizaci zisku, vstupuje hlavně do obchodních aktivit, provádí směnu, popřípadě nákup zboží anebo poskytuje, ale také přijímá služby ostatních. Nejčastěji je v tomto kontextu zmiňován koncept narkoterorismu, kdy povstalecké a teroristické skupiny poskytují ochranu za část výnosu z obchodu⁷ (*srovnej Williams, 2008; Lyman – Potter, 1997; Hestermann, 2004*).

Povstalectví

Povstalectví je možné obecně vymezit jako „*hnutí vyznačující se určitým stupněm organizace, zaměřené na změnu či svržení režimu za použití subverzivního násilí v ozbrojeném konfliktu*“ (*U.S. Department of Defense, citováno dle Williams, 2008, s. 12*). Ačkoli je navržené vymezení značně široké, i tak je z podmínky ozbrojeného konfliktu zřejmý rozdíl mezi povstalectvím a terorismem. Pro úplnost lze tedy úvahu rozvinout tak, že povstalci usilují o nahrazení monopolu státu na vládnutí svým vlastním, a to nejčastěji revolučním způsobem. A to i přesto, že cíle povstalců mohou být různé – od secesionismu až po více limitované, například vymození určitých ústupků (například v sociální, ekonomické či politické rovině) prostřednictvím násilí (*Byman, 2007*).

Z historického hlediska je současné povstalectví pokračováním předchozích fenoménů v rámci tzv. asymetrických konfliktů, tedy gerily, partyzánů a ostatně i městské gerily. Povstalectví dokáže efektivně kombinovat taktické a operační rysy zmíněných kategorií – od útoků malých jednotek typu „*hit and run*“ a strategie vyčerpání nepřítelů, typické pro rurální gerily, přes útoky větších jednotek na obsazení strategických bodů až po sporadické akce, převážně s charakterem odstrašení, probíhající ve městech a v oblastech s vysokou hustotou zalidnění (*Hoffman, 2007*).

Významným rysem povstalectví je jeho telurický charakter a sepětí s ovládaným územím, uváděné mnoha autory jako odlišovací znak od terorismu. Za primární činnost povstalců na obsazených teritoriích lze pak označit posilování vlastní legitimacy na úkor legitimacy státní moci, a to za účelem dalšího využití území, zejména jako zdroje financování, rekrutace a podobně. Na těchto územích pak zpravidla zavádějí vůči státu alternativní vládnoucí instituce, objevují se i období sociálního systému a některé skupiny se snaží i o poskytování základních služeb, jsou-li na území nedostatečné. Tím dochází k plnění hlavního cíle, jímž je náhrada státního monopolu moci, přičemž násilí tak hraje úlohu víceméně podpůrnou hlavním cílům, ačkoli se část povstaleckého hnutí může alespoň dočasně, popřípadě natrvalo, uchýlit k teroristickým akcím namířeným proti civilnímu obyvatelstvu⁸ (Mareš, 2004).

To v podstatě implikuje i vztah se státem. Ačkoli to není zcela jasným pravidlem, povstalectví ze své povahy je vždy do určité míry protistátní činností se subverzivním podtextem.⁹ Typická konfliktní linie mezi státem a povstalcí je zpravidla generována v ideologické rovině, popřípadě mezi etnickými konflikty, založenými na historických křivdách a chamtivosti.

Povstalecké skupiny mají relativně vysoký potenciál a možnosti pro kooperaci s jinými aktéry, ačkoli jisté limity jsou dány ideologickými, náboženskými či interetnickými animozitami. Velmi častá je spolupráce s organizovaným zločinem, který podobně jako u warlordů může vykupovat suroviny a dále je distribuovat.

Terorismus

Pro terorismus je příznačné využívání taktiky teroru jako převažujícího způsobu boje, jehož součástí jsou i víceméně neselektivní útoky na civilní obyvatelstvo za účelem dosažení svých cílů. Z historického hlediska existuje několik typů teroristických organizací a od toho odvozené typologie, zpravidla podle převažující ideologie či přítomných cílů. Zatímco na počátku 20. století byla většina teroristických skupin levicově a anarchistic-ky zaměřená, po druhé světové válce se objevily i významné protikolonizační či později protiokupační organizace. V průběhu studené války byly významné zejména levicové a pravicové teroristické subjekty, sponzorované zpravidla jednou ze stran konfliktu. Útoky z 11. září 2001 znamenaly definitivní přelom těchto skupin a zároveň zdůraznily relevanci a schopnosti radikálního islamistického hnutí (Rapoport, 2004).

Tato změna se týkala nejen cílů a motivace, ale také financování a struktury terorismu. Stejně jako v případě organizovaného zločinu, i zde je patrný přesun směrem k síťovým strukturám a k úzce profilovaným buňkám. Tyto buňky nejenže zvyšují bojeschopnost organizace, ale také možnou rekrutaci nových členů či navazování kontaktů na jiné organizace a aktéry (Williams, 2006; Williams, 2008; Shelley, 2002; Hofmann, 2007).

S koncem bipolárního uspořádání se změnil rovněž způsob financování teroristických skupin, kdy si teroristické organizace v zájmu zajištění činnosti začaly opatrovat vlastní finanční prostředky. Tím se zvýšila jednak participace těchto organizací na nelegálních aktivitách a dále i spolupráce s ostatními aktéry, založená na obchodních vztazích, včetně barterových směn. Ačkoli zapojení teroristických organizací do kriminálních aktivit není zcela novým fenoménem, jelikož organizace jako IRA nebo Hamás využívají ilegální aktivity jako část svých příjmů prakticky od počátku činnosti, vzrůstající trend je stále patrnější (Napoleoni, 2005; Patrick, 2006).

Vzhledem k uchýlení se části skupin k aktivitám organizovaného zločinu (a naopak) došlo k vytvoření dvou specifických kategorií, a sice kriminálního terorismu a politického organizovaného zločinu, respektive mafie, tedy skupiny organizovaného zločinu s politickými ambicemi.

Mezní typy nestátních aktérů

Kromě čtyř zmíněných hlavních typů nestátních aktérů využívajících násilí existují i další aktéři, kteří jsou aktivní v rámci jedné nebo několika výše uvedených skupin, ale

jejichž striktní zařazení k jednomu ze čtyř typů by mohlo být příliš zobecněné až nepřesné vzhledem ke specifickým prvkům, které je zároveň odlišují.

Většina těchto typů bývá uváděna buď jako samostatně stojící kategorie anebo jako specifický subtyp již existujících hlavních skupin. Podle našeho názoru je však možné je vzhledem k níže uvedeným specifickým projevům jednotlivých typů považovat za hraniční typy mezi jednotlivými hlavními aktéry. K tomu je nutné dodat, že již v této konotaci jde o hybridní druh nestátního aktéra, který vznikl užíváním aktivit typických pro jiného aktéra, přičemž často k tomu dochází při vývojové fázi aktéra a přechodu organizace na jiný typ v různém čase. Za hybrida jako takového však považován nebude.

Patří sem již zmíněný kriminální terorismus, mafie, vzbouřenectví, milice, pirátství a pouliční gangy. Jejich odlišnost je založena zejména na využívání určité kombinace aktivit nebo prostředků, které znemožňují jejich jednoznačné zařazení do jednoho ze čtyř typů, a sekundárně i z hlediska jejich struktury, řízení a operačního prostředí.

Mafie

Mafie bývá často a obvykle i nepřesně ztotožňována s organizovaným zločinem. Oproti organizovanému zločinu, který se primárně orientuje na ekonomické cíle, se však mafie odlišuje zejména snahou o získání politického vlivu, popřípadě budováním paralelních správních orgánů jako například na Sicílii v první polovině 20. století. Prostřednictvím těchto správních struktur dochází pak ke tvorbě zisku i z jiných než kriminálních činností (například poplatky za bezpečnost, právní služby, svoz odpadů) a organizace tak získává i poměrně všestrannou kontrolu nad územím. Struktura mafie bývá zpravidla na řídicích postech hierarchická, založená zejména na příbuzenských vztazích, směrem k výkonným složkám se však uplatňuje spíše decentralizovaný model a *outsourcing* jiných, úzkoprofilových skupin nebo aktérů, například pouličních gangů. Poměrně zajímavý je institut kodexů cti, známý z organizací typu triády, jakuzy, tzv. vorů v zakoně, N'Dranghetta nebo Cosa Nostra¹⁰ (*Cheloukhine, 2008; srovnej Arlacchi, 2002; Nožina, 2003; Varese, 2001; Galeotti, 2005*).

Kriminální terorismus

Poměrně blízko k významu mafie má konceptuálně obtížně uchopitelný termín kriminální terorismus, který podle Paula Wilkinsona vystihuje systematické užití násilí a taktiky terorismu k dosažení individuálního materiálního zisku (*Bovenkerk – Chakra, 2004; Mareš, 2004, s. 337*).

Tyto organizace se tedy vyznačují zejména využíváním psychologického efektu a nátlaku při svých, zejména kriminálních (ve smyslu orientace na zisk) aktivitách, přičemž do této kategorie by bylo možné zařadit výhrůžky a útoky proti médiím, politikům, bezpečnostním složkám anebo civilnímu obyvatelstvu.

Vzbouřenectví (insurgency)

Vzbouřenectví je poměrně novým a hojně užívaným pojmem pro označení nestátních subverzivních aktérů v Iráku, v Afghánistánu a v posledních několika letech i na severním Kavkazu. Vzbouřenectví se oproti povstalectví, terorismu a gerile liší zejména ve svých strukturálních aspektech a sekundárně i v takticko-operačních principech, díky nimž je možné ho považovat za smíšený typ právě mezi povstalectvím a terorismem. Vzbouřenectví může být samo o sobě složeno z libovolného počtu operujících organizací, tvořících jednotlivé buňky, přičemž zastřešující organizace (jako například TTP v Pákistánu) může, ale zároveň nemusí být vybudována (například formy *leaderless resistance* v Iráku a povaha vzbouřenectví v Čečensku). Primárním jednotícím prvkem je ideologie, budovaná na náboženském, často i etnicko-národním základě. Často je rovněž patrná snaha o obsazení více forem odbojové činnosti a navázání na ostatní aktéry – na lokálně působící povstalce, kriminální terorismus anebo warlordy. Z takticko-operačních prvků je nutné se zmínit

o prvku psychologického boje a obecně o relevanci legitimacy na úkor bojové činnosti, přičemž tomu odpovídá i volba cílů v podobě bezpečnostních složek, úředních představitelů a vyhýbání se civilním ztrátám (*Kilcullen, 2005; Kilcullen, 2009; Rosenau, 2007; Hoffman, 2007*).

Milice

Milice jsou svou činností a zaměřením poměrně blízké k institutu domobrany, a to zejména díky silnému spojení s klanovými, etnickými či náboženskými institucemi. Impulz k výstavbě domobran bývá dán zpravidla subjektivním pocitem ohrožení, milice tak mívá spíše defenzivní než ofenzivní charakter a vztah se státem lze označit za spíše pragmatický než *a priori* nepřátelský. Rekrutace členů probíhá na základě příslušnosti k určité komunitě a pouze zřídka probíhá organizovaný vojenský výcvik členů, struktura organizací je zpravidla hierarchická a vedení je buď kolektivní, v rámci rady, anebo jednotlivcem (*Williams, 2008*). Okrajově může milice sledovat i ekonomické cíle, například snaha šiitské Mahdího armády o ovládnutí pouličních gangů v bagdáském Sadr City.

Gerila a partyzáni

Gerila a partyzáni lze v současné době chápat již spíše jako fenomény na ústupu na úkor především povstalectví a vzbouřeneckých, přičemž érou těchto dnes již klasických aktérů iregulární války byla zejména druhá světová válka a následně éra národněosvobozeneckých bojů ve jménu ultralevicové anebo pravicové ideologie, které posloužily za základ hnutím jako Irgun (před druhou světovou válkou), kolumbijským FARC a AUC, mexické EZLN¹¹ anebo filipínské MILF.¹² Poměrně podstatný je jejich telurický charakter, tedy úsilí o ovládnutí území.

Piráctví

Moderní piráctví je spojeno zejména s rozvojem námořní dopravy a s existencí slabých a zhroucených států, přičemž není divu, že se piráctví vyskytuje právě v oblastech námořních uzlů nebo vyčíslených dopravních tras (*Schiemsky, 2009*).

Jeho nejčastější příčinou je ekonomická deprivace obyvatel přímořských, bývalých na rybolov zaměřených oblastí, kde se členská základna pirátů rekrutuje právě z místní populace. Výhodou je znalost jak pobřežních vod, tak i pobřeží samotného, stejně jako zázemí vlastních osad nebo obecně prostředí. Z tohoto hlediska vykazují pirátské gangy rovněž silnou inklinaci k ovládnutí území, které však – podobně jako warlordi nebo pouliční gangy – využívají pro svůj ekonomický prospěch. Z hlediska struktury jde spíše o primitivnější, lineární formy (*Types of piracy, 2000; O'Meara, 2007*).

Vedle piráctví existuje i kategorie organizovaného zločinu orientující se na námořní dopravu. Pod tento typ by tak bylo možné zařadit krádeže zboží (a to jak na moři, tak i v přístavech), popřípadě falšování námořních dokumentů anebo únos lodí za účelem jejího prodeje (tzv. lodí duchů).

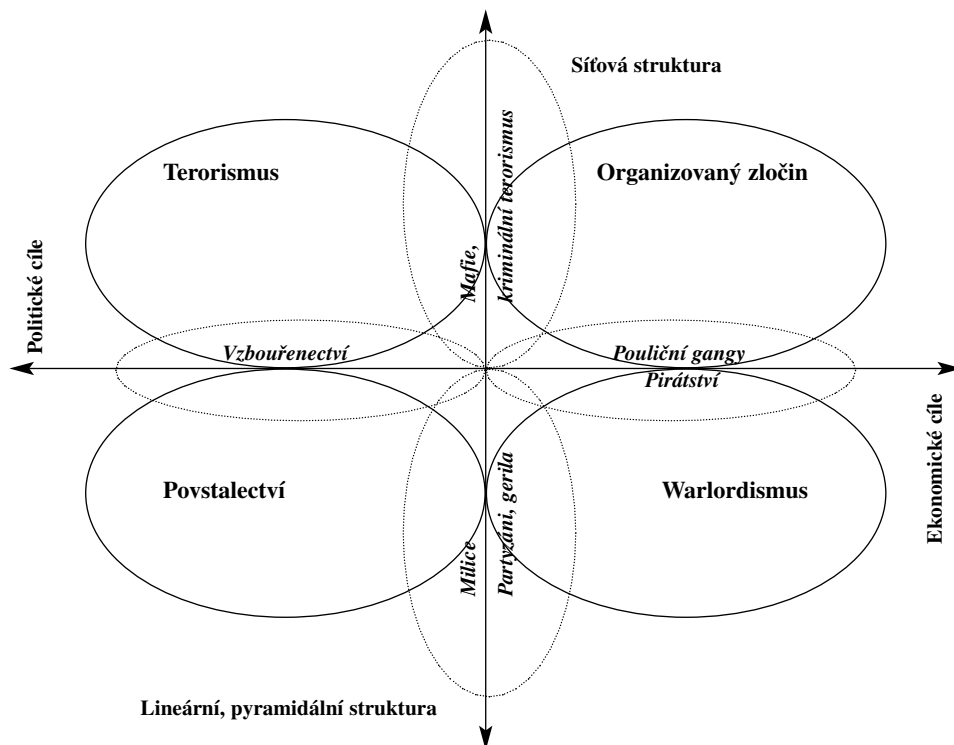
Gangy

Pouliční gangy je možné chápat jako nejstarší, ale zároveň také nejčastěji operující organizovaná kriminální uskupení s ekonomickými cíli a se snahou o kontrolu teritoria, respektive rajonu. V souvislosti s historickým vývojem gangů ve 20. století jsou obvykle uváděny tři odlišné generace gangů, přičemž všechny tři jsou aktivní i v současné době:

- 1. generace – silně vázaná na rajon (*turf*), obecná pouliční kriminalita a vysoká míra násilí, vedení „nejsilnějším“ vůdcem; silná úloha sounáležitosti a kultu – tetování, zvyky, oblečení a podobně.
- 2. generace – budování velitelských kádří, provozování komplexnějších aktivit a služeb (obchod s drogami, racketeering), rozšiřování a zabezpečení území operací.

- 3. generace – proniká i do jiných kriminálních oblastí, časté zločiny tzv. bílých límečků. Struktura je volnější až decentralizovaná, která propojí i více gangů nebo aktérů (*Bunker – Sullivan, 2003; Williams, 2008*).

Znázornění pozice jednotlivých aktérů podle převažujících cílů a užívané struktury

POLITICKO-EKONOMICKÁ OSA

Z obecného hlediska lze konstatovat, že v oblasti nestátních aktérů existují dvě základní orientace organizace s určitou konfigurací cílů, a to politickou a ekonomickou. I přes určité výhrady platí toto vymezení jak pro legální, tak ilegální aktéry.

Rozdělení a pozice jednotlivých aktérů na ose jsou pak vcelku zřejmé. Zatímco u organizovaného zločinu a u terorismu, respektive u povstalectví, jsou motivy a hlavní cíle antagonistické, warlordismus se vyznačuje dualitou cílů, a proto je jeho pozice na ose specifická. V rámci modelu bude ovšem uvažován takový warlordismus, který je primárně zaměřen na ekonomické cíle (*pro širší diskuzi ohledně pojmání warlordů viz například Jackson, 2007; Marchal, 2007; Marten, 2007*).

Organizovaný zločin bývá často označován jako tvorba a hromadění zisku, respektive ekonomického bohatství prostřednictvím ilegálních prostředků a aktivit, přičemž kvůli své podobnosti s legální sférou podnikání bývá také zkráceně označován jako průmysl zločinu (Miroslav Nožina, Phil Williams, Michael Lyman a Gary Potter). To implikuje pozici organizovaného zločinu v ideálním případě jako krajní pozice konvergující až splývající s výhradně ekonomickými cíli.

Přesný opak organizovaného zločinu tvoří na ose terorismus, a to díky svému *a priori* politickému rozměru. Ačkoli někteří autoři chápou terorismus v poněkud širší než politické rovině, většinou se objevují názory, že terorismus je v každém případě projevem politického násilí, a tím tedy i více či méně politický. Vzhledem k charakterové blízkosti te-

rorismu a vzbouřenectví (*srovnej O'Neil, 2005*) se pak oba nacházejí na stejném, to jest politickém konci osy.

Již v předchozím textu byl naznačen problém warlordismu a u něj patrné duality politických a ekonomických cílů, což je dáno zejména aspiracemi samotného warlorda. I přesto lze však za primární orientaci warlorda považovat ekonomický motiv, jelikož budované ozbrojené složky mají zpravidla hlavně obranný a nikoliv útočný charakter. Sekundárně jsou aspirace na moc způsobeny vzniklým vakuem po úbytku státní moci v oblasti působení, přičemž to je v rámci zajištění ekonomických aktivit nahrazováno vlastní mocí a ozbrojené složky warlorda mohou sloužit buď jako nástroj tlaku na obyvatelstvo, anebo v opačném případě mohou sloužit jako záruky ochrany a bezpečnosti obyvatel, přičemž tento způsob je charakteristický pro ty oblasti, kde warlordismus vzniká na základě klanových a kmenových vazeb. Proto je v rámci modelu uvažován na ose u pozice organizovaného zločinu, ač přes jisté výše uvedené výhrady.

Osa reflektuje tedy konceptuální pojetí ideálních typů nestátních aktérů pouze v oblasti cílů a motivů a je zároveň pojata jako určité kontinuum, především z důvodu zachycení jejich dynamičnosti a vývoje. Díky tomu je pak možné zachytit i stav, kdy jednotliví aktéři využívají konkrétních nástrojů a činností typických pro jiné aktéry – jde například o snahu subverzivních politicky motivovaných skupin o podíl na nezákonných aktivitách typicky provozovaných organizovaným zločinem, a to za účelem zajištění vlastního financování.

OSA ORGANIZAČNÍ STRUKTURY

Zaměření na organizační strukturu podle názoru některých autorů umožňuje pochopení určitých mechanismů fungování nestátních aktérů, struktura je brána jako hlavní determinant nestátních aktérů, dokonce do určité míry předurčuje modus operandi a její pochopení se pokládá za zcela esenciální z hlediska protistrategie.

David Ronfeldt (*Ronfeldt, 1993; Ronfeldt, 1996*) jmenuje čtyři možné typy organizační struktury – kmenovou, hierarchickou, tržní a síťovou –, přičemž první jmenovanou chápe jako nejstarší a vývojově nejzaostalejší. Kmenové struktury příkládají velký význam krevní spřízněnosti, ale také osobním vazbám, což si lze představit rovněž jako vytváření klientelistických sítí a prosazování nepotismu obecně; důležitou roli pro organizaci hraje i solidarita v rámci kmenové či etnické skupiny. Společná spřízněnost je v hierarchické organizaci nahrazena společnou autoritou, společenskou institucí, která řídí daný společenský celek, zakotvuje v něm princip nadřazenosti a podřazenosti. Centralizace moci je v rozporu s kmenovým egalitářstvím; hierarchické organizaci odpovídá například armáda, církev či byrokracie. Tržní struktura je charakteristická konkurenčním prostředím a tržními vztahy, jakož i odděleností aktérů a sledováním vlastního zájmu. Kombinací těchto tří struktur, byť nejsou zastoupeny ve stejné míře, vzniká moderní stát. Začíná se ovšem vyskytovat i čtvrtá forma organizace, a sice síťové uspořádání, které se vyznačuje heterarchickým a nikoli hierarchickým uspořádáním spolu kolaborujících prvků. Síťové uspořádání nabývá na efektivitě až v současné době díky nebývalému rozvoji a možnostem komunikačních technologií. Uvedené dělení organizace společnosti je samozřejmě nutné brát jako značné zjednodušení na velké úrovni abstrakce, pro účely uchopení organizačněstrukturální osy ovšem postačující.

Naznačené chápání bylo ponejprve vytvářeno pro organizaci společnosti, následně překlápáno na způsob vedení konfliktů, který samozřejmě s organizací společnosti souvisí (*Arquilla – Ronfeldt, 1996 a; Arquilla – Ronfeldt, 1996 b*). Velmi často se používá v souvislosti s obecnou konceptualizací nestátních aktérů, a to i těch užívajících násilí (*Arquilla – Ronfeldt /eds./, 2001*), a postupně se začíná aplikovat i u konkrétních typů, nejčastěji pak u terorismu a u organizovaného zločinu (*srovnej Sageman, 2004; Williams, 2001 a; Williams, 2001 b*).

K podobnému stavu síťové struktury dospívá jiným způsobem i Jonathan White (*White, 2005*). Ten se zaměřuje pouze na teroristické organizace, u nichž – jak se domnívá – se

s postupem času mění dominantní podoba struktury. Zatímco v první polovině 20. století byla nejvíce zastoupena organizace gerilového typu, později vedení převzala pyramidová struktura, dále střešová organizace, řetězová organizace či organizace složená z řídicího jádra a z aktivní periferie. V současné době pak jako nejeфекtivnější formu organizace vidí White (*White, 2005, s. 39*) organizaci virtuální, která nemá jasné hranice, střed, hlavní uzle ani vedení a je velmi podobná struktuře síťové. Z výše uvedeného je patrné, že síťová struktura je pouze jednou z vícerá možných, ovšem mnoho autorů ji považuje za efektiivnější než ostatní formy (byť samozřejmě záleží na aktivitách aktéra) a spatřují trend v tom, že čím dál více nestátních aktérů přijímá síťové uspořádání (*například Turbiville, 2005*).

V čem tedy spočívá ona tolikrát skloňovaná síťová struktura? Jde o volně propojenou síť uzlů, jimiž mohou být jednotlivci, skupiny či celé organizace. Mezi těmito uzly panuje vícekanálová komunikace, která má mimo jiné příčiny v ploché, horizontální hierarchii. To je taková hierarchie, u níž odděluje velící skupinu od základních kádrů jen minimum hierarchických pater, v ideálním případě neexistuje nadřazenost některých uzlů nad jinými. Toto panarchické uskupení sjednocuje společná centrální doktrína či ideologie, ovšem akce na operační či taktické úrovni jsou značně decentralizované a jednotlivým uzlům je dopřána značná míra autonomie. V ideální podobě síť dále nenalezneme jasné velící centrum či uzel, ačkoli některé uzle mohou mít intenzivnější komunikaci než jiné (*Arquilla – Ronfeldt, 1996 b, s. 9–11*).

Z těchto charakteristik můžeme implikovat další závěry. A sice, že síťového aktéra není možné dekapitovat, protože nejenže není jednoduché vůbec nějaké řídicí části struktury identifikovat, ale především hustota interakcí a autonomie uzlů naznačují, že odstraněním určitého centra nedochází k ukončení aktivit. Vícekálový způsob předávání informací je příčinou vysoké míry schopnosti učit se a flexibility – kritické poznatky jsou samovolně šířeny sítí vícero kanály bez nutnosti čekat na povolení „shora“. Nadbytek autonomních a soběstačných uzlů značí velkou odolnost sítí vůči vnějšímu poškození, je velmi obtížné kriticky zasáhnout síť či výrazně omezit některou z jejích aktivit. Hranice sítí jsou velmi nejasné, dále znesnadňující boj proti nim (*srovnej Arquilla – Ronfeldt – Zanini, 2006; Arquilla – Ronfeldt, 1996 b; Williams, 2001 b*). Právě větší odolnost je často důvodem transformace nestátního aktéra na síťového, a to především v případě silného tlaku státních orgánů (*Dishman, 2005*).

Ideál síťového aktéra tvoří tedy jeden konec osy,¹³ zachycující organizaci nestátních aktérů. Protilehlý pól má podobu rigidní struktury s jasnou vertikální hierarchií, s exkluzivitou členství, s omezenou komunikací různých úrovní a s centrálním úkolováním bez iniciativy nižších pater. Rigidní struktura může být připodobněna k pyramidě, jejíž vrchol utváří vedoucí elementy, nižší patro aktivní kádry, dále aktivní a následně pasivní stoupeni (*srovnej White, 2005, s. 35–36*). Tato forma organizace v Ronfeldtově typologii nejvíce souhlasí s institucionální strukturou.

PŘEDCHOZÍ NÁZNAKY KONCEPTUALIZACE HYBRIDNÍHO AKTÉRA

S pojmem hybridní aktér se můžeme setkat přinejmenším ve dvou pracích. David Ronfeldt (*například Ronfeldt, 1996*) mluví o hybridním aktéru v tom případě, pokud daný aktér vykazuje znaky více než jedné struktury, například často zmiňované spojení kmenové a síťové struktury – vzbouřenečtví v Afghánistánu po roce 2001 jako ideální příklad. Pluralita různých aktérů, majících velkou míru autonomie a podnikajících akce a útoky nezávisle na sobě, pojí současně vzbouřenečtví se síťovou strukturou; naopak kmenové, ale také osobní vazby hrají důležitou roli při organizaci a fungování této entity (*například Giustozzi, 2008; Zelinka, 2009*). Kombinací může být ovšem více, vojenská doktrína *diffused warfare* (*Groll-Yaari – Assa, 2007*) či koncept pulzujícího boje v rojích tzv. *swarming* (*Arquilla – Ronfeldt, 2000; Edwards, 2005*) počítají s kombinací institucionální a síťové struktury; například neúspěšnější firmy na trhu se snaží spojit tržní a síťovou logiku fun-

gování, která jim umožňuje flexibilní plánování, komunikaci i alokaci zdrojů v reakci na příležitosti a poptávku. Příklady je více, a to i zahrnující kombinace tří forem. Bohužel Ronfeldt nikdy dále nerozvádí, jaké funkční vlastnosti může tento hybrid mít a co z toho vyplývá například pro strategii boje proti němu.

V jiném kontextu používá pojem hybridní aktér Chris Dishman (*Dishman, 2005; srovnej Shelley – Picarelli, 2002*). Ten za hybrida označuje entitu, která je na úrovni nižších a středních kádrů propojením teroristických organizací a organizovaného zločinu. K tomuto propojení nemusí docházet za výslovného souhlasu nejvyšších pater obou organizací, ale může být důsledkem decentralizované struktury, autonomie středních kádrů a jejich vlastního přesvědčení o výhodnosti kooperace. Ani u Dishmana se ovšem nesetkáme s rozpracováním implikací či důsledků. Koncept hybridního aktéra podle našeho názoru zůstává pouze naznačen a nedotažen. Především implikace jeho unikátnosti zůstávají zcela nerozpracovány. Proto na autory částečně navazujeme a hybridního aktéra níže konceptualizujeme.

HYBRID

Stále častěji se můžeme setkat s případy nestátních aktérů, které se vymykají tradičním typologiím nestátních aktérů. Cílem zde navržené konceptualizace je proto tyto aktéry lépe pojmenovat, uchopit a pochopit, z čehož vyplývá i možnost navržení protistrategie.

Hybrida definujeme jako: *nestátního aktéra užívajícího násilí k dosažení svých politických a ekonomických cílů, jehož organizační podoba pojí prvky více struktur*. Jde o prohloubení obecné definice nestátních aktérů užívajících násilí (*Thomas – Kiser – Casebeer, 2005, s. 9*). *Násilí*, jež tito aktéři užívají, by mělo přesáhnout práh pouze sporadického a nahodilého násilí, musí se jednat o cílené a organizované násilí i přesto, že může být jen jedním z užívaných prostředků těchto aktérů.

Na *politicko-ekonomické ose cílů* se hybrid nachází kolem jejího středu. Jeho ekonomické snahy by měly být samy o sobě cílem, nikoli pouze prostředkem k udržování organizace v chodu, to jest zajištění jejího fungování. Této vyváženosti cílů jsme svědky například u skupiny Abú Sadjáfa či u nigerijské MEND (*Movement for the emancipation of the Niger Delta*), které z čistě teroristické organizace zdegenerovaly k ekonomicky motivovaným únosům a vybíráním výkupného s uchováním alespoň zdání politického podtextu (například *Kalous, 2008; Zelinka, 2008 a*). Podobný ústup z primární pozice politických cílů zaznamenal i kolumbijský FARC, který se čím dál více soustředí na produkci a prodej kokainu (například *Manwaring, 2008*), naopak opačný vývoj je patrný u tzv. pouličních gangů třetí generace, u nichž se zájem o vlastní obohacování rozšiřuje na kontrolu politických institucí a procesů na daném území (*Manwaring, 2008; Manwaring, 2005*).

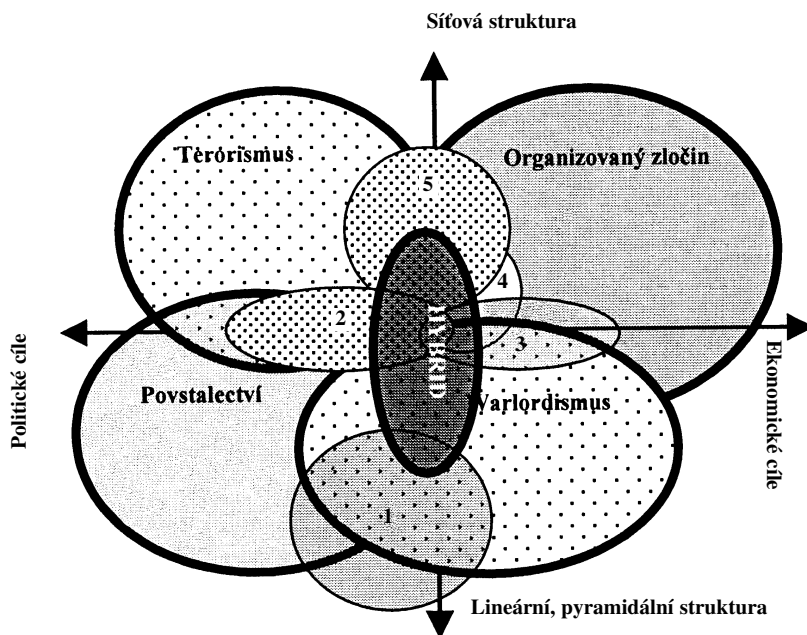
Málokteré organizaci se podařilo dosáhnout ideálu síťové struktury, nejlépe se jí asi podobá al-Káida (al-Qá'ida), jejíž činnost je opravdu extrémně decentralizovaná a na periferii zcela autonomní. I zde ovšem hrají při komunikaci velmi důležitou roli osobní vazby a komunikace mezi uzly v rámci sítě je do značné míry omezená, odchylná se tak od vícekanalového intenzivního modelu. Z teroristických skupin se k síťové struktuře velmi přibližuje Palestinský islámský džihád (*srovnej White, 2005, s. 160–163*) či Takfir wa'l-Hidžra (*Cozzens, 2009*). Síťové struktury dosahují některé volně propojené skupiny organizovaného zločinu, především zabývající se obchodem s nelegálními produkty (*Williams, 2001 b; Naím, 2005*). Střední hodnoty na síťové ose mají nestátní aktéři především díky rostoucímu přechodu na síťovou formu, ovšem přechod na úplnou formu často buď není možný či výhodný. Ideál síťové struktury je v mnoha ohledech přeceňovaný a *hybrid se zdá být efektivnější formou organizace*, jak budeme demonstrovat v části, věnované vlastnostem a charakteristikám hybrida (viz strana 50–51).

Za hybrida (nejen) z hlediska středních hodnot na *organizačněstrukturální ose* – díky propojení prvků více struktur – můžeme považovat současné vzbouřenectví v Afghánistánu, někdy označované jako Neotálíban (*Giustozzi, 2008*). To sice již dříve spoléhalo na

kombinaci islámské autority, především mullý 'Umara coby samozvaného „vůdce všech věřících“ (Amíru 'l-mu'minína) a kmenové paštúnské identity (*srovnej například Crews – Tarzi /eds./, 2008; Rashid, 2001*). Tomuto spojení přiřazujeme však spíše nižší hodnoty na strukturální ose – jde o kombinaci dvou velmi tradičních a rigidních struktur. Po roce 2001 ovšem toto hnutí přechází na značně decentralizovanou podobu s vícero řídicími centry a především s opravdu značnou autonomií většiny uzlů či skupin (*Giustozzi, 2008; Killeen, 2009, s. 39–114; Zelinka, 2009*).

Koho v současném bezpečnostním prostředí považovat za hybrida? Asi nejjasnější příklad opět nabízí současné afghánské vzbouřectví, u něhož napojení na drogové a pašerácké kriminální entity přerostlo v částečné převzetí a ochranu jejich aktivit (nikoli však v kontrolu celého procesu), (*Maloney, 2009*). To ovšem neplatí pro pákistánský Tálibán, který jednoznačně stále spoléhá na kmenovou strukturu (*Acharya – Bukhari – Sulaiman, 2009*) a marně se snaží kmenovým vůdcům vnutit autoritářský princip velitele toho předáka pákistánského Tálibánu, který je právě u moci. Dále sem patří nigerijské hnutí MEND, které má etnosíťovou strukturu se silnou politickou i ekonomickou agendou a prostředky, jehož členové se rekrutují téměř pouze z řad etnika Ijaw a jehož jednotlivé skupinky jsou dle všeho silně napojeny na guvernéry tzv. říčních států, efektivněji tak prosazující jejich snahu o emancipaci a zároveň i o zbohatnutí. V čase své slávy (tedy před rokem 2001) bychom mohli za hybrida považovat rovněž Islámské hnutí Uzbekistánu (IMU), částečně i některá levicová hnutí v Latinské Americe, která svůj politický program stále častěji doplňují o obchod s drogami.

Hybridní aktér v rámci vymezení nestátních aktérů

- 1 – Milice (vpravo), gerila a partyzáni (vlevo)
- 2 – Vzbouřectví
- 3 – Gangy (nahore), piráti (dole)
- 4 – Mafie
- 5 – Kriminální terorismus

SPECIFICKÉ VLASTNOSTI HYBRIDA

Je to především *unikátní kvality hybrida*, implikující některé dílčí vlastnosti, proč se vůbec domníváme, že rekonceptualizace nestátních aktérů je na místě.

Díky provázanosti politických a ekonomických cílů se danému aktéru nabízí větší množství možných aktivit. Například afghánský Tálibán, pokud se mu nedaří v dané oblasti vojensky, tak se zaměří na produkci opia, na zabezpečení místních farmářů a na korupci místních orgánů (*Conflict management in the field, 2008*), tím nepřímo dosahuje podobných výsledků jako v první strategii, a sice podrytí státní autority v oblasti. Hybrid do značné míry kombinuje metody a postupy klasických nestátních aktérů a využívá širší palety možností. Hybridní aktér jako by byl teroristickou organizací, povstaleckým hnutím, skupinou organizovaného zločinu či uskupením ovládaným warlordem, zároveň však není ani jedním z nich. Je něčím mnohem složitějším, přímo volajícím po nové konceptualizaci.

Zajímavým důsledkem ekonomicko-politické synergie je možnost legitimizovat nelegální ekonomické aktivity nějakým větším ideálem, ať už to je boj proti Velkému satanovi tím, že se navýší produkce opia (*srovnej Rashid, 2001*) či když etnoteritoriální emancipační ideje kryjí parazitování na těžbě ropy (*srovnej Zelinka, 2008 a*). Disponování většími finančními prostředky k dosažení politických cílů je obrácenou stranou mince.

Hybrid převyšuje ideálního síťového aktéra v několika směrech. U silně decentralizované struktury síťového typu ztrácejí velící kádry kontrolu nad činností periferie, ať už v důsledku nesnadné komunikace či jednoduše neposlušnosti a absence reálných vynucovacích prostředků (*srovnej Williams, 2001 b; Dishman, 2005*). Pregnantním příkladem jsou Zarqáwího cílené útoky proti šíitům v Iráku, které odůvodňoval jejich odpadlictvím od pravé víry a nutností vyvolat občanskou válku. Tento přístup byl v ostrém protikladu se snahou Usámy bin Ládina či Ajmána Zawáhirího, kteří se snažili oba tábory v rámci islámu spojit v jednotný boj proti vzdálenému nepříteli. I přes výslovné pokyny Zarqáwímu, aby toho zanechal, museli jeho doktrínu přijmout, protože nebezpečí manifestace rozkolu navenek bylo příliš velké (*Napoleoni, 2005*). Hybridní struktura naopak dovoluje větší kontrolu periferie tím, že kromě pojící ideologie či doktríny, obojího často spíše vágně formulovaného a různě interpretovaného, je přítomný prvek například kmenové spřízněnosti, institucionální autority či diktát dlouhodobého finančního zájmu.

Síťový aktér je fatálně závislý na úrovni komunikace (*Bastl, 2009*). V případě určitého tlaku státních orgánů a omezení této komunikace vyvstávají síťovému aktérovi velké problémy s koordinací aktivit a s celkovou působností. Při nedostatečné komunikaci je zvláště u konspirativních aktérů posílen entropický efekt, který může vést až k marginalizaci či rozpadu organizace. To například předpovídá Marc Sageman (*Sageman, 2008*) u al-Káidy, snad až příliš optimisticky. Nebezpečí nedostatečné komunikace a entropie hybrid eliminuje spoléháním na vícero struktur, a tedy i způsobů komunikace.

Zajímavý fakt u síťových aktérů konstatuje Letizia Paoliová (*Paoli, 2001*) a sice, že po pomnutí jednotící ideologie, doktríny či ekonomického cíle je velmi nesnadné organizaci či spolupráci udržet při sobě. U ekonomicky založených entit typu organizovaný zločin to nemusí být nezbytně na škodu – na základě několika málo transakcí a následného přeskupení a hledání nových partnerů funguje černý obchod v západní Africe, aniž by to snižovalo jeho zisky či společenskou nebezpečnost (*srovnej Mazzitelli, 2007*). U ostatních aktérů je ovšem jen obtížně představitelné, že by náklady na fungující organizaci byly znovu a znovu hrazeny. Ideologie se mohou měnit či reinterpretovat, ekonomičtí partneři opouštět, je proto opět z hlediska koheze struktury výhodné, je-li její síťový prvek posílen jiným prvkem. Hybrid je z tohoto hlediska trvanlivější a odolnější entitou. Pokud by například hnutí Tálibán ztratilo svůj náboženský apel, ať už zpochybněním statutu mullý 'Umara či dominancí jiné interpretace islámu, stále by si podrželo soudržnost díky kmenovým vazbám a síťové struktuře (ta je poháněna doktrínou boje proti okupantům).

I přes určitou odlišnost si hybrid ponechává některé organizačně pozitivní vlastnosti síťového aktéra, především obtížnost penetrace (zvláště pokud jeho struktura obsahuje kme-

nový prvek), relativně malý dopad dekapitace. Stejně tak by mu měla zůstat vlastnost flexibility a pružnosti v působení, což ovšem u aktérů, které jsme si definovali jako hybridní, zřejmě příliš neplatí – viz vzbouřenectví v Afghánistánu, kdy doba putování rozkazu z centra na periferii a jeho nesnadná implementace z důvodu osobních třenic a rozdílů názorů toto nutně nepotvrzuje.

PODPŮRNÉ FAKTORY HYBRIDIZACE

Transnacionalita

Domníváme se, že rostoucí míra transnacionality daného aktéra může přispívat k jeho hybridizaci, a to na obou osách – na ose cílů i na ose organizačněstrukturální. Je tedy podpůrným, nikoli však nezbytně nutným faktorem.

Začněme u osy organizační. Jestliže daný nestátní aktér začíná expandovat a rozšiřovat své aktivity, prodlužují se mu komunikační linie a vzdálenost mezi centrem a periferií. V případě existence protitlaku, tedy aktivity státních orgánů, se zároveň aktér stává zranitelnějším a často přechází na decentralizovanější podobu (*srovnej Dishman, 2005*), periferní části se čím dál častěji podobají sítím. Zde je pak klíčová otázka komunikační schopnosti a loajality periferie vůči centru. Příkladem podobného vývoje může být Islámské hnutí Uzbekistánu (IMU), které po počátečních úspěších expandovalo hlouběji na území Uzbekistánu, Tádžikistánu a Kyrgyzstánu. Jádrem stále zůstávalo pevně semknuté kolem Džumy Namandžáního, ovšem z logistických důvodů měla periferie značnou autonomii. I přesto se Namandžánímu dařilo koordinovat aktivity a simultánní útoky v různých zemích nebyly výjimkou (*srovnej Rashid, 2002*).

Zůstaňme ještě u příkladu IMU. To s rostoucí transnacionalitou nabývalo i operačních možností, jež mu rozsáhlejší působení zajišťovalo. IMU začalo velkou část svých aktivit směřovat na pašování opia z Afghánistánu a v této oblasti se v období největší slávy stalo dominantním hráčem (*Rashid, 2002*). Brzy prosazovalo i své ekonomické cíle a chránilo svůj trh, čímž na politicko-ekonomické ose dosáhlo středních hodnot, příslušících hybridovi. Transnacionalita daného aktéra je totiž poměrně klíčová z hlediska vlastního financování, protože umožňuje přístup ke vzdálenějším trhům v neformální ekonomice. Mark Duffield (*Duffield, 2000; Duffield, 2001*) či Mary Kaldorová (*Kaldor, 2007*) se domnívají, že tento trend – zapojování nestátních aktérů do neformální globální ekonomiky – bude čím dál častější (*srovnej též Naím, 2005; Napoleoni, 2007*). Skrze transnacionalitu může tedy dojít ke změně struktury i k rozšíření cílů – transnacionalita v tomto případě napomáhá k hybridizaci nestátních aktérů. Dále může transnacionalita vést i k nárůstu spolupráce.

Spolupráce a vazby mezi jednotlivými aktéry

Do konce osmdesátých let a počátkem devadesátých let 20. století byly jednotliví aktéři, zejména organizovaný zločin a terorismus, zkoumány odděleně a v této rovině bylo také uvažováno o jejich motivech, metodách a cílech. První ucelenější, ač dodnes relativně kontroverzní studie o spolupráci nestátních aktérů se objevila při popisu spolupráce mezi kolumbijskou FARC a místními pěstiteli koky, přičemž FARC poskytuje ochranu¹⁴ jak farmářům, tak i distribučním sítím. Vzrůst poptávky po drogách koncem šedesátých let a počátkem sedmdesátých let vyvolal reakci ve vzrůstu aktérů zainteresovaných na obchodech s narkotiky. To se netýkalo pouze organizovaného zločinu, nýbrž i pouličních gangů. Poměrně obsáhle toto téma popisuje Denny Pace při ilustraci struktury vitální spolupráce mezi organizovaným zločinem a pouličními gangy, ovládajícími části měst ve Spojených státech amerických (*Pace, 1991, s. 92–97*). Zároveň přiznává organizovanému zločinnu zájem o budování vlastních či najímání již existujících ozbrojených skupin pro ochranu před státem a konkurenčními skupinami či jako údernou sílu pro rozšiřování svých aktivit.¹⁵ Podobně chápou rostoucí spolupráci mezi organizovaným zločinem i Mi-

chael Lyman a Gary Potter, kteří Paceho logiku budování vlastních ozbrojených formací organizovaným zločinem rozvíjejí a upozorňují na riziko přijetí politických ambicí a cílů, čímž by došlo k jeho transformaci na teroristickou skupinu (*Lyman – Potter, 1997, s. 307–309*). Přitom s užitím typologie terorismu od Jonathana Whitea¹⁶ uvádějí, že se politické zájmy spolu s ekonomickými zájmy mohou stát konkurenčními proměnnými v rámci teroristických organizací (*White, 2005, s. 10–14; Lyman – Potter, 1997, s. 310*). Tím narážejí především na vývoj po roce 1990, kdy byla většina teroristických, respektive povstaleckých organizací nucena k vyhledávání nových finančních zdrojů po úbytku státních příspěvků.

V polovině devadesátých let, částečně v souvislosti s událostmi a jevy, které se objevily po skončení studené války,¹⁷ došlo k dokumentování více či méně intenzivnější spolupráce mezi povstaleckými, teroristickými a kriminálně zaměřenými skupinami zejména v oblasti financování a zásobování, které zpravidla pocházely právě ze zemí bývalého východního bloku. Poměrně dobře je v této dimenzi rozpracována spolupráce postsovětských skupin organizovaného zločinu s napojením na bývalé či aktivní státní a armádní kruhy, od nichž docházelo k nákupu zbraní a materiálu a jejich prostřednictvím k distribuci do konfliktních zón a oblastí či přímo nestátním aktérům a dalším aktérům. Kromě obchodů s drogami je obchod se zbraněmi další z oblastí hojně zmiňovanou jako intenzivní spolupráce mezi aktéry. Poněkud znepokojivě pak působí zprávy, že teroristé či povstalci usilují o získání zbraní hromadného ničení, respektive technologií na jejich výrobu (*Stanislawski – Hermann, 2004; Chledowski, 2005; Hestermann, 2004; Dandurand – Chin, 2004*).

Na jakém základě mohou tedy tyto vazby nastávat? A jak je lze konceptualizovat? Komplexněji k celé problematice spolupráce nestátních aktérů docházejí Tamara Makarenková a Louise Shelleyová.¹⁸ Základní premisou u obou autorek je konvergence organizovaného zločinu a terorismu především z důvodu zajištění operačních schopností a jejich případného rozvoje, byť jim jsou stále přiznány jejich antagonistické cíle, to znamená ekonomické a politické. Tuto premisu lze dále rozvést do jednotlivých oblastí, a to:

- teroristé užívají aktivity organizovaného zločinu k zajištění vlastního financování, zatímco organizovaný zločin využívá aktivity terorismu k zastrašení svých oponentů, konkurenčních skupin a státu za účelem ochrany aktivit či dosažení dílčích cílů;
- obě organizace operují v současnosti zpravidla na základě buňkové či síťové struktury, a tak lokálně dochází ke kontaktům obou organizací;
- oba aktéři často operují v oblastech s oslabenou kontrolou státu či jeho bezpečnostních složek a často i se slabě střeženými hranicemi, kde se snaží jak o exploataci místních zdrojů, tak i o vybudování bezpečného prostředí jako základny pro rozvíjení dalších aktivit;
- oba aktéři využívají korupci (ač v odlišné míře) k dosažení svých cílů, podobné je rovněž využití komunikační technologií a obecně informačních technologií, stejně tak u obou roste potřeba praní špinavých peněz (*Shelley, 2001; Makarenko, 2002; Williams, 2006; McCusker, 2006*).

Většina autorů se shoduje na tom, že možná spolupráce nevzniká ani tak kvůli sdílení cílů, nýbrž a především kvůli motivaci (*srovnej Shelley – Picarelli, 2002; Makarenko, 2002; Makarenko, 2004; Bovenkerk – Chakra, 2004*). U teroristů a u povstalců je to již několikrát zmíněná nutnost zajištění financování, u organizovaného zločinu je to zejména možnost zvýšení tlaku na státní orgány, posílení „úderné“ složky a ochranné služby (*Dishman, 2005*).

V souvislosti s touto premisou se objevila i typologie možných vazeb, zpravidla determinovaná specifickou mírou motivace, objemu a druhu sdílených aktivit a dále personálního propojení. Z navržených typologií vyplývá, že základní druh spolupráce probíhá ve dvou rovinách, a to sdílení či užívání aktivit typických pro jiného aktéra bez jeho přímé participace a dále spolupráce mezi jednotlivými organizacemi na různých úrovních

formou *outsourcingu*. Podle toho je možné klasifikaci vazeb rozložit v souladu s Louise Shelleyovou takto (Shelley – Picarelli, 2002, s. 34–37):

- **Sdílení aktivit**

Je to základní druh vztahu, odpovídající užívání aktivit typických pro jiného aktéra bez organizační spolupráce. Chris Dishman (Dishman, 2005) upozorňuje na to, že organizace nacházející se v této fázi se mohou alespoň částečně a krátkodobě transformovat na jiného aktéra. Jde například o uchýlení se povstaleckých skupin k terorismu a další fragmentace na warlordismus či organizovaný zločin.

- **Operační spolupráce – nexus**

Jde o typický druh *outsourcingu*, při němž je pro jednoho aktéra vhodnější (díky vysokým vstupním nákladům na vytvoření know-how nebo specializace) najmout služby jiného aktéra. Jde zejména o specifické činnosti – o falšování dokladů, o pašování a podobně.

- **Symbiotický vztah**

Je to dlouhodobější, oboustranně výhodná spolupráce pro oba aktéry, avšak stále probíhající na bázi obchodních styků (například FARC a pěstitelé koky, EZLN a juarezský kartel v devadesátých letech minulého století, Tálibán a pěstitelé opia v prvopočátku subverzivní činnosti hnutí).

- **Duální typ organizace**

Organizace vystupuje relativně sjednoceně, avšak stále jsou patrné dvě rozdílné struktury s vlastními cíli, přičemž vedení je zajišťováno buď kolegiem a společnou radou, anebo společnou ideologií, vazbami či cíli. Tento typ se nejvíce objevuje v organizacích, založených na nižším než etnickém principu, tedy na klanovém či kmenovém. Příkladem je část kosovsko-albánských gangů, spolupracujících s jednotlivými složkami Kosovské osvobozené armády (UCK), popřípadě čečenské skupiny v době první čečenské války.

- **Hybridní, transformační typ**

Může být vnímán ve dvou směrech – vytvoření organizace s jednotným řízením aktivní ve více oblastech anebo volně uspořádané buňky se společnou ideologií či zájmem, ale s rozdílnou úlohou v rámci celé struktury (podpurné, úderné a popřípadě politické části), které mohou operovat na základě *leaderless*, anebo mohou být volně navázány na řídicí centrum (například al-Káida anebo aktivity Tálibánu a Džamá' a Islámija na severním Kavkazu).

Poněkud odlišněji stanovuje tuto klasifikaci Tamara Makarenková, která sice vychází z podobné logiky jako Shelleyová, nicméně vytváří osu interakce (s předpokladem pro uplatnění ve slabých a zhroutených státech), na níž je umístěn organizovaný zločin a terorismus jako krajní pozice a tyto body jako stadia spolupráce (McCusker, 2006; Makarenko, 2002; Makarenko, 2004):

- **Aliance**

Zahrnuje krátkodobý i dlouhodobý *outsourcing* dvou a více aktérů, stále založený spíše na pragmatismu.

- **Operační motivace**

Jde o propojení organizací na základě motivace k zajištění operačních schopností, například při vnějším ohrožení.

- **Konvergence**

Zahrnuje organizace, které nespĺňují klasifikaci ani jednoho aktéra a tvoří hraniční body, to jest kriminální terorismus a organizovaný zločin s politickými motivy. Tento bod je opět založen spíše na užívání aktivit než na spojování struktur.

- **Syndrom „černé díry“**

Je míněn zejména v podmínkách slabých a zhroutených států, které poskytují prostředí pro budování základů organizace a ta se dále může rozvíjet, přičemž k sobě navazuje další aktéry. Vytváří se tak specifická kombinace struktur, aktivit i atributů, přesahující et-

nický a klanový rámeček (například vedoucí úloha čečenských jednotlivců, respektive strongmanů). Vytváří se tím spolupráce jak napříč aktéry, tak i mezi jejich jednotlivými druhy, přičemž takto vytvořené struktury se blíží k pojetí netwar a samy o sobě znázorňují pojetí hybrida v tomto článku.

Rozdílné pojetí je způsobeno zaměřením se na poněkud odlišné aspekty. V obou uvedených typologiích je však možné identifikovat dva základní směry tvorby hybridního nestátního aktéra. Směry jsou sice odděleny jinými procesy, nicméně tyto procesy mohou probíhat i současně a na různých stupních řízení organizace (strategický – taktický – operační). Je však možné vytvořit klasifikaci, která by zahrnovala obě kategorie jako relativně oddělené, a to:

• **pro sdílení aktivit** (viz obrázek Hybridní aktér v rámci vymezení nestátních aktérů na straně 49):

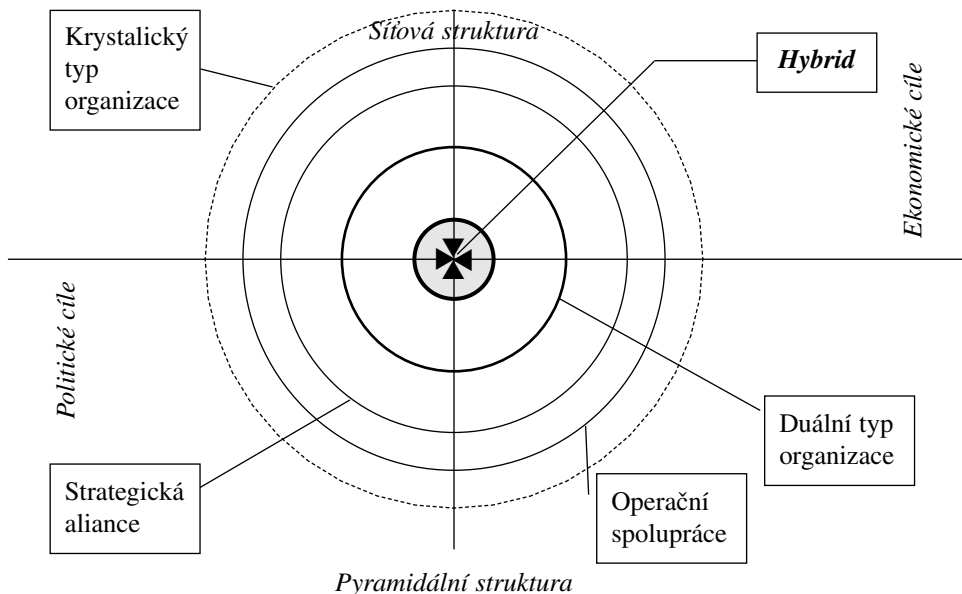
- I. využívání aktivit druhého aktéra,
- II. transformace na jiný typ aktéra využíváním jeho aktivit,

• **pro stadia spolupráce** (viz obrázek Vznik hybridní organizace prostřednictvím spolupráce jednotlivých aktérů na straně 54):

1. operační spolupráce,
2. dlouhodobý outsourcing, strategická aliance,
3. konvergence a symbiotická existence – vytváření společného zájmu, společné operace vedoucí k dualitě struktur a aktivit,
4. hybridní aktér, vzniklý spojením dvou a více organizací s různými strukturami a s možným navázáním na další, zpravidla subsidiární organizace.

Toto spektrum spolupráce je aplikovatelné nejen na organizovaný zločin a terorismus, ale celospektrálně na nestátní aktéry užívající násilí, tedy i na warlordismus a povstalectví. Samozřejmě nelze tvrdit, že v rámci vývoje vztahů dojde u každého aktéra k evoluci v hybridní typ, například mezi FARC a ruskými skupinami organizovaného zločinu pravděpodobně spolupráce nepřekročí stadium obchodu, avšak při splnění určitých podmínek, zejména konvergence cílů a geografické blízkosti, může být tento evoluční model platný.

Vznik hybridní organizace prostřednictvím spolupráce jednotlivých aktérů

ZÁVĚREM

Za pomoci přehledu současné podoby typologie nestátních aktérů tvrdíme, že je zde patrný nový fenomén – nová podoba nestátního aktéra, ne-li nová, tedy přinejmenším do současné doby rozpracovaná jen v minimální míře. Pro tohoto hybridního aktéra je charakteristické sloučení ekonomických cílů a prostředků a nedokonalá síťová struktura, která je propojena s prvky jiných struktur. Z toho vyplývají specifické funkční vlastnosti, o něž nám jde v této práci především. Jinými slovy řečeno, částečně jsme odpověděli na otázku „kdo?“, je však stále ještě třeba podrobněji rozpracovat otázku „jak“, a to jak funguje a jak jej efektivně eliminovat.

Pokud bude navrhována protistrategie, je nutné si uvědomit, zda se jedná o aktéra hybridního a pokud ano, není možné převzít obecné strategie či poučky vytvářené pro ideální typy, ať už povstalectví, terorismus, organizovaný zločin či warlordismus. Ať už bude protistrategie založená na destrukci, transformaci či kooptaci (viz *Thomas – Kiser – Casebeer, 2005*), měla by mít holistní povahu a za cíl celé spektrum aktivit hybrida. Pokud totiž hybridovi neutralizujeme jen jednu část, například vojenské aktivity, je možné i pravděpodobné, že si to vykompenzuje činností jinou a po čase může dokonce dojít i k regeneraci části zaměřené na vojenské operace.

Nyní již často doporučovanou kooperaci vojenských a policejních složek při neutralizaci některých nestátních aktérů (například *Bunker, 2003; Bunker, 2008*) je nutné chápat jako základní charakteristiku v budoucnu navrhovaných protistrategií. Jde ovšem pouze o první krok k opravdu holistnímu pojetí protistrategie. Jakkoli je hybridní aktér poměrně úzce vymezeným konceptem, stále pojme poměrně heterogenní směsici aktérů a navrhnout obecnou protistrategii na této úrovni asi nelze. Z jeho vymezení vyplývá, že by se boj proti hybridovi měl soustředit na rozrušení všech struktur, jež poji ve své organizaci a na odepření mu zisků v jeho politických i ekonomických cílech. V případě hybrida je zpravodajská činnost snad důležitější než kdy jindy, protože je nutné zmapovat celou šíři aktivit, cílů a vnitřní organizaci aktéra, až teprve pak lze navrhnout protistrategii. Zpravodajské výstupy musejí být dostatečně věrohodné, protože šíře aktivit či působení hybrida může často působit neintuitivně.

Rozhodně se nesnažíme tvrdit, že všichni nestátní aktéři mají hybridní povahu, ani že hybrid je dominantním jevem. Naopak, hybridní aktér je velmi specifickým a nepříliš početně zastoupeným nestátním aktérem. Domníváme se však, že trend hybridizace bude pokračovat a stále častěji se budeme s hybridními aktéry setkávat.

Nestátní aktéři se stávají čím dál častěji akcentovanou hrozbou v rámci politického či sekuritizačního diskurzu, s tím souvisí i větší aktivita státních orgánů, ať už vojenských či policejních. Na nárůst státního tlaku bude alespoň část nestátních aktérů reagovat decentralizací struktur, která napomůže k jejich odolnosti. Někteří snad přijmou dokonalou síťovou strukturu, jak se domnívá Arquilla s Ronfeldtem, ale současnost spíše ukazuje na druhou variantu, a sice na kombinaci prvků více struktur. Činnost některých nestátních aktérů byla udržována za doby bipolarity pomocí státních donorů, po rozpadu tohoto systému je tato symbióza čím dál méně častá, byť rozhodně netvrdíme, že již neexistuje (viz *Byman, 2005*). Nestátní aktéři jsou nuceni se stát finančně soběstačnými, což je přivádí do vzájemné kooperace, a do hry vstupují podpůrné hybridizační faktory – transnacionalita a spolupráce. Vzhledem k výše zmíněné decentralizaci struktury se dá argumentovat, že u aktérů dříve primárně politických co do cílů bude možné spatřovat i nárůst cílů ekonomických, když už pro nic jiného, tak pro neschopnost centra kontrolovat periferii. Vše tedy nasvědčuje prohlubující se hybridizaci nestátních aktérů. Akademická obec by tento nový fenomén měla blíže zkoumat, upozorňovat na něj, pokud jej shledá relevantním, aby exekutiva mohla přijmout účinnější protipatření než doposud.

¹ Zdůrazněme, že v Arquillově a Ronfeldtově (například Arquilla – Ronfeldt, 1996 b) pojetí není aktér netwar shodný s aktérem síťovým. Aktér netwar je definován vícero faktory a vlastnostmi než pouze síťovou organi-

- zační strukturou. Nás bude ovšem zajímat pouze struktura, a proto hovoříme o aktéru síťovém, nikoliv o aktéru netwar.
- ² V tomto ohledu je důležité sledovat vznik a následnou genezi jednotlivých typů nestátních aktérů, na čemž lze založit predikci dalšího vývoje organizace.
  - ³ Jednou z možností je využití státních represí k obhajobě vlastních akcí, popřípadě využití a infiltrace státních orgánů k zajištění finančního a materiálního zisku.
  - ⁴ Například Severní aliance v Afghánistánu.
  - ⁵ Většina právních a akademických definic operuje s počtem dvou a více osob.
  - ⁶ Například nasazení armády na zklidnění situace v Neapoli či nepokoje počátkem devadesátých let minulého století na jihu Itálie.
  - ⁷ Často zmiňovaný je příklad spolupráce FARC, AUC a části pěstitelů koky na jihu Kolumbie (Webb-Vidal, 2009).
  - ⁸ Vedení útoků proti obyvatelstvu může paradoxně vyvolat i vzrůst nálad proti vládě, která není schopna efektivně zasáhnout proti povstalcům. Často dochází k využívání teroristické taktiky. Zejména proto již není možné jakuzi ani triády považovat za typické představitele mafie, a to na rozdíl od Cosa Nostry.
  - ⁹ Výjimkou mohou být státem vytvořené či ad hoc vzniklé skupiny určené k boji s ideologickým protivníkem a používající metody, jichž regulérní státní ozbrojená složka využívat nemohou. Jde například o kolumbijské AUC či o čečenské milice kadyrovců. Tyto příklady se objevily i v průběhu války na Balkáně, když téměř všechny strany iniciovaly vznik polovojevských skupin.
  - ¹⁰ Zajímavý je rovněž vznik známých mafií, kdy se většina z nich etablovala buď na základě ilegálních, spíše politických organizací (Cosa Nostra), anebo jako cechy, respektive sdružení zločinců (tzv. vory v zakoně, triády).
  - ¹¹ Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN) – Zapatistická armáda národního osvobození.
  - ¹² Moro Islamic Liberation Front (MILF) – Islámská osvobozená fronta Moré.
  - ¹³ Za úplný extrém může být považován koncept leaderless resistance, který je přisuzován Luisu Beamovi (například White, 2005; Dishman, 2005). Ve spojení s organizovaným zločinem, či dokonce s wlordismem nedává logický smysl, a proto není pro nás v této souvislosti zajímavý.
  - ¹⁴ Je zajímavé, že v průběhu čtyřicátých a padesátých let minulého století byli místní farmáři nesjednoceni, a proto činnost FARC primárně směřovala k jejich sjednocení a k vytvoření samosprávných komunit, čímž dosáhla vytvoření bezpečného prostředí pro vedení svých operací. FARC se tedy přímo nepodílí na výrobě koky, nýbrž na procesech její distribuce a ochrany farmářů, což tvoří dva hlavní zdroje jejich příjmů.
  - ¹⁵ Denny Pace v této části uvádí jak najímání zmíněných pouličních gangů (podle Maxe Manwaringa zejména gangů první generace, jelikož gangy druhé a třetí generace mohou představovat konkurenci), tak pod tíhou tehdejší doby uvádí příklad ultralevicových skupin a jejich napojení na východní skupiny organizovaného zločinu (Pace, 1991, s. 171).
  - ¹⁶ Jonathan White ve svém komplexním díle *Terrorism: an Introduction* uvádí taktickou typologii terorismu, rozdělenou v zásadě na dva druhy, a to na kriminální a politicko-ideologický. Jako vnitřní členění dalších subkategorii uvádí typologie od Briana Croziera, Paula Wilkinsona a Johna Bella.
  - ¹⁷ Zejména liberalizace, ukončení podpory povstaleckých skupin, vzrůst fenoménu slabých a zhroutených států a snižování počtů armád.
  - ¹⁸ Mezi dalšími, kteří spolu s Louise Shelleyovou spolupracovali na vytvoření metody PIE (Preparation of Investigation Environment), byli John Picarelli a Phil Williams.

Literatura

- Abadinsky, Howard (2000): *Organized Crime*. 6th ed. Belmont: Wadsworth, 2000.
- Acharya, Arabinda – Bukhari, Syed A. A. S. – Sulaiman, Sadia (2009): *Making Money in the Mayhem: Funding Taliban Insurrection in the Tribal Areas of Pakistan*. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 32 (2009), No. 2, s. 95–108.
- Al-Zayyat, Montasser (2004): *The Road to al-Qaeda: The Story of Bin Laden's Right-Hand Man*. London: Pluto Press, 2004.
- Arlacchi, Pino (2002): *Italská mafie a její podnikání*. Brno: CDK, 2002.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David (1996 a): *Cyberwar is Coming!* Santa Monica: RAND Corporation, 1996.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David (2000): *Swarming and the Future of Conflict*. Santa Monica: RAND Corporation, 2000.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David (1996 b): *The Advent of Netwar*. Santa Monica: RAND Corporation, 1996.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David (eds., 2001): *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica: RAND Corporation, 2001.
- Arquilla, John – Ronfeldt, David – Zanini, Michele (2006): *Networks, Netwar, and Information-Age Terrorism*. In: Howard, Russell D. – Sawyer, Reid L. – Bajema, Natasha E. (eds.): *Terrorism and Counterterrorism: Understanding the new security environment*. 3rd ed. New York: McGraw Hill, 2006, s. 135–157.
- Asal, Victor – Nussbaum, Brian – Harrington, William D. (2007): *Terrorism as Transnational Advocacy: An Organizational and Tactical Examination*. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 30 (2007), No. 1, s. 15–39.
- Bartolomei, Jason – Casebeer, William D. – Thomas, Troy S. (2004): *Modeling Violent Non-State Actors: A Summary of Concepts and Methods*. USAFA, 2004, <http://www.usafa.af.mil/df/iita/Documents/VNSA%20Final.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).

- Bastl, Martin (2009): Soudobé trendy ve vojenské strategii. Příspěvek na konferenci Bezpečnostní hrozby a rizika 21. století. Masarykova univerzita, Brno, 9. 4. 2009.
- Baylis, John – Smith, Steve (1999): *The Globalization of World Politics*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Bertalanffy, Ludwig von (1968): *General System Theory: Foundations, developments, applications*. Revised ed. New York: George Braziller inc., 1968.
- Bovenkerk, Frank – Chakra, Abu Bashir (2004): Terrorism and Organised crime. *Forum on Crime and Society*, Vol. 4 (2004), No. 1 & 2, s. 3–16.
- Bunker, Robert J. (2008): Convergence – The Changing Missions of Police and the Military. In: O’Dea, Mary – Jarvis, John (eds.): *The Police and The Military: Future Challenges and Opportunities in Public Safety*. Volume 4: Proceedings of the Futures Working Group. Quantico, Virginia: Futures Working Group, 2008, s. 33–40.
- Bunker, Robert J. (2003): Introduction and Strategic Overview: Epochal Change. In: Bunker, Robert J. (ed.): *Non-State Threats and Future Wars*. New York: Frank Cass, 2003, s. XIX–XXIV.
- Bunker, Robert J. (ed., 2005): *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. New York: Routledge, 2005.
- Bunker, Robert J. (ed., 2003): *Non-State Threats and Future Wars*. New York: Frank Cass, 2003.
- Bunker, Robert J. – Sullivan, John P. (2003): Drug Cartels, Street Gangs, and Warlords. In: Bunker, Robert J. (ed.): *Non-State Threats and Future Wars*. New York: Frank Cass, 2003, s. 40–54.
- Bureš, Oldřich (2009): Jak regulovat soukromé vojenské společnosti? *Mezinárodní vztahy*, ročník 44 (2009), číslo 4, s. 85–107.
- Byman, Daniel (2005): *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- Byman, Daniel (2007): *Understanding Proto-Insurgencies*. Santa Monica: RAND Corporation, 2007.
- Casebeer, William D. – Thomas, Troy S. (2002): Detering Violent Non-State Actors in the New Millenium. *Strategic Insights*, Vol. I (2002), No. 10, <http://www.nps.edu/Academics/centers/ccc/publications/OnlineJournal/2002/dec02/terrorism2.html> (přístup: 1. 6. 2009).
- Conflict management in the field (2008). In: *Transatlantic Perspectives on Security in 21st Century – Summer School*. Gröningen, Netherlands, 2008.
- Cozzens, Jeffrey B. (2009): Al-Takfir wa’l Hijra: Unpacking an Enigma. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 32 (2009), No. 6, s. 489–510.
- Crenshaw, Martha (2008): The Logic of Terrorism: Terrorist behaviour as a product of rational choice. In: Howard, Russell D. – Sawyer, Reidl L. – Bajema, Natasha E. (eds.): *Terrorism and Counterterrorism*. New York: McGraw-Hill, 2008.
- Creveld, Martin van (1991): *The Transformation of War*. New York: Free Press, 1991.
- Crews, Robert D. – Tarzi, Amin (eds., 2008): *The Taliban and the Crisis of Afghanistan*. Cambridge: Harvard University Press, 2008.
- Dandurand, Yvon – Chin, Vivienne (2004): Links Between Terrorism and Other Forms of Crime. A report submitted to: Foreign Affairs Canada and The United Nations Office on Drug and Crime. Vancouver: International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, 2004, http://www.icclr.law.ubc.ca/Publications/Reports/TNOC_LINKS_STUDY_REPORT.pdf (přístup: 1. 6. 2009).
- Dishman, Chris (2005): The Leaderless Nexus: When Crime and Terror Converge. *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 28 (2005), No. 3, s. 237–252.
- Duffield, Mark (2001): *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. New York: Zed Books, 2001.
- Duffield, Mark (2000): Globalization, Transborder Trade, and War Economies. In: Berdal, Mats – Malone, David M. (eds.): *Greed and Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*. Lynne Rienner Publishers, 2000, http://www.idrc.ca/en/ev-9420-201-1-DO_TOPIC.html (přístup: 1. 6. 2009).
- Dunn, Guy (2001): Major Mafia Gangs in Russia. In: Williams, Phil (ed.): *Russian Organized Crime: The New Threat?* New York: Ashgate, 2001, s. 63–88.
- Edwards, Sean J. A. (2005): *Swarming and the Future of Warfare*. Santa Monica: RAND Corporations, 2005.
- Galeotti, Mark (2005): Brotherhoods and Associates: Chechen Networks of Crime and Ressistance. In: Bunker, Robert J. (ed.): *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. New York: Routledge, 2005, s. 170–182.
- Giustozzi, Antonio (2008): *Koran, Kalashnikov, and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan*. New York: Columbia University Press, 2008.
- Groll-Yaari, Yedidia – Assa, Haim (2007): *Diffused Warfare: The Concept of Virtual Mass*. Haifa: University of Haifa, 2007, http://geo.haifa.ac.il/~ch-strategy/publications/books/diffused%20warfare/book_diffused.pdf (přístup: 1. 6. 2009).
- Hestermann, Jack (2004): *Transnational Crime and the Criminal – Terrorists Nexus: Synergies and Corporate Trends*. Alabama: Air University Alabama, 2004, <https://research.maxwell.af.mil/papers/ay2004/affellows/Hesterman.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Hill, Alice (1997): Warlords, Militia and Conflict in Contemporary Africa: A Re-examination of Terms. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 8 (1997), No. 1, s. 35–51.
- Hoffman, Bruce (2007): The cult of the insurgent: its tactical and strategic implications. *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 61 (2007), No. 3, s. 312–329.
- Cheloukhine, Sergei (2008): The roots of Russian organized crime – form old – fashioned professionals to the organized criminal groups of today. *Crime, Law and Social Change*, Vol. 50 (2008), No. 4–5, s. 353–374.

- Chledowski, Stephen (2005): Military Corruption and Organized Crime in Eastern Europe and the Caucasus. *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 7 (Spring 2005), No. 4, <http://www.jmss.org/2005/summer/articles/chledowski.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Jackson, Paul (2007): Warlords as Alternative Forms of Governance. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 14 (2007), No. 2, s. 131–150.
- Jenkins, Brian Michael (1985): International Terrorism: The Other World War. A project Air Force Report. Santa Monica: RAND Institute, 1985.
- Josselin, Daphné – Wallace, William (eds., 2001): *Non-State Actors in World Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 2001.
- Kaldor, Mary (2007): *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 2nd ed. Stanford: Stanford University Press, 2007.
- Kalous, Miroslav (2008): Skupina Abú Sajjáfa: Iredentistický džihád v nejzazším kraji islámského světa. *Journal of Security Issues*, Vol. 2 (2008), No. 1, s. 120–138.
- Kilcullen, David (2005): Countering global insurgency. *Journal of Strategic Studies*, Vol. 28 (2005), No. 4, s. 597–617.
- Kilcullen, David (2009): *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. New York: Oxford University Press, 2009.
- Krahman, Elke (ed., 2005): *New Threats and New Actors in International Security*. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- Lunde, Paul (2004): *Organized Crime*. New York: Dorling Kindersley, 2004.
- Lyman, Michael – Potter, Gary (1997): *Organized Crime*. New Jersey: Simon & Schuster, 1997.
- Mair, Stefan (2003): The New World of Privatized Violence. *International Politik und Gesellschaft*, Nr. 2 (2003), s. 11–28, http://www.fes.de/ipg/IPG2_2003/ARTMAIR.HTM (přístup: 1. 6. 2009).
- Makarenko, Tamara (2002): Terrorism and Transnational Crime: the emerging nexus. CIAO, 2002, <http://www.ciaonet.org/wps/mat05/> (přístup: 1. 6. 2009).
- Makarenko, Tamara (2004): The Crime – Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism. *Global Crime*, Vol. 6 (February 2004), No. 1, s. 129–145, http://www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/Makarenko_GlobalCrime.pdf (přístup: 1. 6. 2009).
- Maloney, Sean M. (2009): On a pale horse? Conceptualizing narcotics production in southern Afghanistan and its relationship to the Narcoterror Nexus. *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 20 (2009), No. 1, s. 203–214.
- Manwaring, Max (2008): *Insurgency, Terrorism & Crime: Shadows from the past and portents for the future*. Norman: University of Oklahoma Press, 2008.
- Manwaring, Max G. (2005): Street gangs: the new urban insurgency. Strategic Studies Institute (SSI), 2005, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB597.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Marchal, Roland (2007): Warlordism and Terrorism: How to Obscure an Already Confusing Crisis? The case of Somalia. *International Affairs*, Vol. 83 (2007), No. 6, s. 1091–1106.
- Mareš, Miroslav (2004): *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, 2004.
- Marten, Kimberly (2007): Warlordism in Comparative Perspective. *International Security*, Vol. 31 (2007), No. 3, s. 41–73.
- Mazzitelli, Antonio L. (2007): Transnational organized crime in West Africa: the additional challenge. *International Affairs*, Vol. 83 (2007), No. 6, s. 1071–1090.
- McCusker, Ronald (2006): Organised Crime and Terrorism: Convergence or Separation? Newsletter of Standing Group Organized Crime, Vol. 5 (2006), No. 2, s. 3–5.
- Naím, Moisés (2005): *Illicit: How smugglers, traffickers and copycats are hijacking the global economy*. New York: Anchor Books, 2005.
- Napoleoni, Loretta (2005): *Insurgent Iraq: Al Zarqawi and the New Generation*. New York: Seven Stories, 2005.
- Napoleoni, Loretta (2007): *Teror s. r. o. Praha: Metafora, 2007*.
- Nožina, Miroslav (2003): *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: Themis, 2003.
- O'Meara, Richard (2007): Maritime piracy in the 21st Century: A short course for U.S. policy makers. *Journal of Global Change and Governance*, Vol. 1 (2007), No. 1, s. 1–8.
- O'Neill, Bard E. (2005): *Insurgency & Terrorism*. 2nd ed. Washington, D.C.: Potomac Books, 2005.
- Pace, Denny (1991): *Concepts of vice, narcotics, and organized crime*. 3rd ed. London: Prentice Hall, 1991.
- Paoli, Letizia (2001): Criminal Fraternities or Criminal Enterprises? In: Williams, Phil – Vlassis, Dimitri (eds.): *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*. New York: Frank Cass, 2001, s. 88–108.
- Patrick, Stewart (2006): Weak States and Global Threats – Fact or Fiction. In: Howard, Russell D. – Sawyer, Reid L. – Bajema, Natasha E. (eds.): *Terrorism and Counterterrorism: Understanding the new security environment*. 3rd ed. New York: McGraw Hill, 2006, s. 88–109.
- Rapoport, David C. (2004): The Four Waves of Modern Terrorism. In: Cronin, Audrey Kurth – Ludes, James M. (eds.): *Attacking Terrorism: Elements of Grand Strategy*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2004, s. 46–73.
- Rashid, Ahmed (2002): *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*. New Haven: Yale University Press, 2002.
- Rashid, Ahmed (2001): *Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia*. London: Yale University Press, 2001.

- Reno, William (1998): *Warlord Politics and African States*. London: Rienner, 1998.
- Ronfeldt, David (1993): *Institutions, Markets, and Networks: A Framework About the Evolution of Societies*. Santa Monica: RAND Corporation, 1993.
- Ronfeldt, David (1996): *Tribes, Institutions, Markets, Networks: A Framework About Societal Evolution*. Santa Monica: RAND Corporation, 1996.
- Rosenau, William (2007): *Subversion and Insurgency*. Santa Monica: RAND Corporation, 2007.
- Sageman, Marc (2008): *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008.
- Sageman, Marc (2004): *Understanding Terror Network*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004.
- Shelley, Louise (2002): *Growing Together: Ideological and Operational Linkages Between Terrorist and Criminal Networks, Threat Convergence: New Pathways to Proliferation? Expert Series*. Washington, D.C.: Fund for Peace Foundation, 2002, <http://www.fundforpeace.org/web/images/pdf/shelley.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Shelley, Louise (2001): *The Nexus of Organized International Criminals and Terrorism*, 2001, <http://pagesperso-orange.fr/societe.internationale.de.criminologie/pdf/Intervention%20Shelley.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Shelley, Louise – Orttung, Robert (2006): *Criminal Acts: How organized crime is a nuclear smuggler's best friend*. *Bulletin of the Atomic Scientists*, September/October 2006, <http://thebulletin.metapress.com/index/KRH1175027345232.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Shelley, Louise – Picarelli, John T. (2002): *Methods not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism*. U.S. Department of Justice, 2002, <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211207.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Schiemy, Bruno (2009): *Piracy's rising tide – somali piracy develops and diversifies*. *Jane's Intelligence Review*, 2009, <http://www.janes.com> (přístup: 1. 6. 2009).
- Stanislawski, Bartozs H. – Hermann, Margret G. (2004): *Transnational Organized Crime, Terrorism and WMD*. Discussion Paper. CIDCM, University of Maryland, 2004, http://www.cidcm.umd.edu/carnegie/papers/stanislawski_hermann.pdf (přístup: 1. 6. 2009).
- Sullivan, John (2005): *Terrorism, Crime and Private Armies*. In: Bunker, Robert J. (ed.): *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. New York: Routledge, 2005, s. 69–84.
- Thomas, Troy S. – Casebeer, William D. (2004 a): *Violent Non-State Actors: Countering Dynamic Systems*. *Strategic Insights*, Vol. III (2004), Issue 3, <http://www.ccc.nps.navy.mil/si/2004/mar/casebeerMar04.asp> (přístup: 1. 6. 2009).
- Thomas, Troy S. – Casebeer, William D. (2004 b): *Violent Systems: Defeating Terrorists, Insurgents, and Other Non-State Adversaries*. INSS Occasional Paper. USAF Institute for National Security Studies, USAF Academy, 2004, <http://stinet.dtic.mil/dticrev/PDFs/ADA435091.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Thomas, Troy S. – Kiser, Stephen D. (2002): *Lords of the Silk Route: Violent Non-State Actors in Central Asia*. USAF Institute for National Security Studies, USAF Academy, 2002, <http://www.usafa.af.mil/df/inss/OCP/OCP43.pdf> (přístup: 1. 6. 2009).
- Thomas, Troy S. – Kiser, Stephen D. – Casebeer, William D. (2005): *Warlord Rising Confronting Violent Non-State Actors*. New York: Lexington Books, 2005.
- Turbiville, Graham H. (2005): *Preface: Future Trends in Low Intensity Conflict*. In: Bunker, Robert J. (ed.): *Networks, Terrorism and Global Insurgency*. New York: Routledge, 2005, s. XI–XIX.
- Types of piracy (2000). *Jane's Intelligence Review*, 2000, <http://www.janes.com> (přístup: 1. 6. 2009).
- Varese, Federico (2001): *The Russian Mafia: Private protection in a New Market Economy*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Webb-Vidal, Andy (2009): *Back from the dead – New criminal groups emerge in Colombia*. *Jane's Intelligence Group*, 2009, <http://www.janes.com> (přístup: 1. 6. 2009).
- White, Jonathan R. (2005): *Terrorism and Homeland Security*. 5th ed. Belmont: Thomson Wadsworth, 2005.
- Williams, Phil (2001 a): *Organizing Transnational Crime: Networks, Markets and Hierarchies*. In: Williams, Phil – Vlassis, Dimitri (eds.): *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*. New York: Frank Cass, 2001, s. 57–87.
- Williams, Phil (2006): *Strategy for a New World: Combating Terrorism and Transnational Organized Crime*, 2006, http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199289783/baylis_chap09.pdf (přístup: 1. 6. 2009).
- Williams, Phil (2001 b): *Transnational Criminal Networks*. In: Arquilla, John – Ronfeldt, David (eds.): *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica: RAND Corporation, 2001, s. 61–97.
- Williams, Phil (2008): *Violent Non-state Actors and National and International Security*. Zürich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, 2008, <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=ISFPub&fileid=8EEBA9FE-478E-EA2C-AA15-32FC9A59434A&lng=en> (přístup: 1. 6. 2009).
- Zelinka, Petr (2008 a): *Conceptualizing and Countering the Movement for the Emancipation of the Niger Delta*. *Obrana a strategie*, ročník 8 (2008), číslo 2, s. 67–83.
- Zelinka, Petr (2008 b): *Kritika teorie bezpečnostního komplexu z hlediska přístupu síťových aktérů*. *Mezinárodní vztahy*, ročník 43 (2008), číslo 4, s. 52–74.
- Zelinka, Petr (2009): *Perspektivy vzbouřenectví v Afghánistánu a přilehlých pákistánských oblastech*. *Obrana a strategie*, ročník 9 (2009), číslo 1, s. 79–99.
- Zelinski, Aaron – Shubik, Martin (2009): *Terrorist Groups as Business Firms: A New Typological Framework*. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 21 (2009), No. 2, s. 327–336.

Poznámka

Autoři by rádi tímto způsobem poděkovali anonymním recenzentům a editorovi tohoto monotematického čísla za jejich konstruktivní kritiku. Tento text byl zpracován v rámci Výzkumného záměru Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích (kód MSM0021622407).